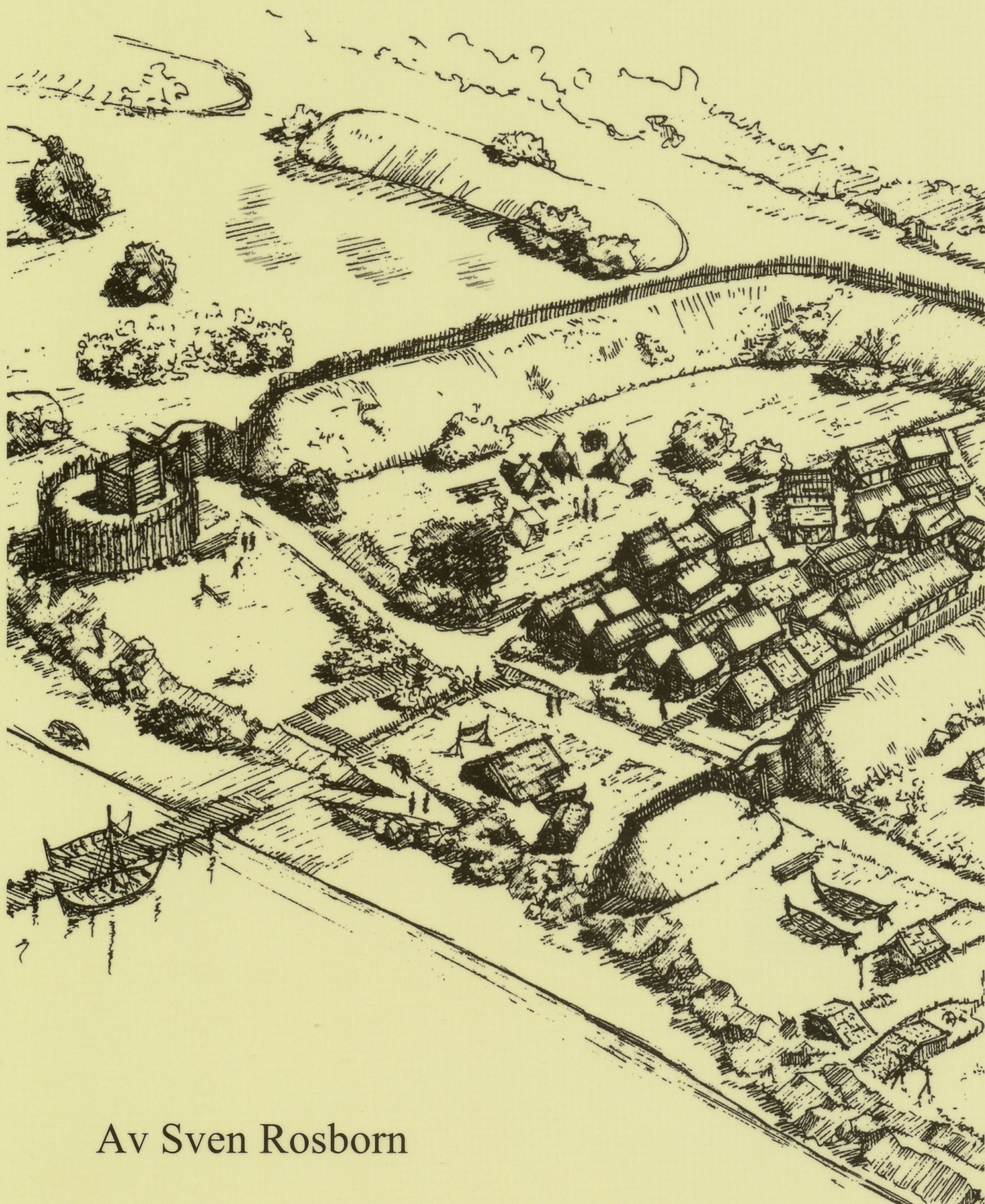
Fotevikens Museum

platsen där drömmar blir till verklighet

Av Sven Rosborn

DESTINATION
VIKING
This project is co-finan-
ced by the EU programme
Interreg III b Baltic Sea Region

Foteviken 2005
Bildmaterial: Fotevikens Museum.
Omslagsbild: Idéskiss över Vikingareservatet.
Tryck: Wallin & Dalholm Boktryckeri AB.
ISBN 91-973777-2-4

Sven Rosborn

Fotevikens Museum
platsen där drömmar blir till verklighet

Utgiven i samband med Fotevikens Museums
10 års jubileum 2005.

INNEHÅLL

BÖRJAN PÅ BERÄTTELSEN

Denna berättelse om hur ett museum kan byggas upp utanför överförmyndarsamhället Sverige handlar om två eldsjälar i spetsen för ett antal kreativa och hängivna medarbetare. Efter att ha växt upp i samma östra område i Malmö, gått i samma skola, tagit ingenjörsexamen på samma gymnasium är det märkligt att de egentligen skulle komma att känna varandra närmare först senare i livet. Den ene med tillnamnet Björn blev bl.a. skicklig filmare och marknadsförare med fram till 1989 ett av Sydsveriges större produktionsbolag i sin hand. Den andre, berättaren av denna historia, blev museiman i Malmö men hoppade av år 1995 efter sjutton år som museichef i det alltsedan 1980-talet alltmera byråkratiskt genomsyrade Kultursverige. En vecka efter att berättaren sagt upp sig ringde Björn och sa de magiska ord som kom att inleda ett märkligt samarbete:

- ”Nu när du är fri och ledig kan du väl komma ner till Höllviken. Jag har ingen fast personal, jag har inga pengar, jag har ingen mark – men jag har en plan - att bygga Skånes största historiska aktivitetsanläggning inför 2000-talet. Vill du vara med?”

Det tog inte många timmar efter telefonsamtalet förrän jag infann mej nere vid Falsterbokanalen. Här, endast ett tjugotal meter från stora vägen invid Falsterbokanalens bro hade en lång bodrad satts upp. Det var en varm försommardag och en stor mängd människor höll på att lasta dykutrustning i en jeep. Bodarna var av sådan beskaffenhet att de nog inte accepterats i det officiella Sverige. Minst sagt primitivt men samtidigt rent och propert. Man kunde ana att en kvinna fanns med och styrde. Detta blev också mitt första möte med den kvinna, utan vars existens Fotevikens Museum aldrig hade kunnat byggas upp. Lisbeth Nyman, administrativ chef i detta märkliga, i första intrycket ytterst ostrukturerade men samtidigt spännande samhälle.

Och så träffades vi, Björn och jag. Det var några år sedan sist. Politikerna i Malmö hade år 1989 beordrat mig i egenskap av chef för Malmö Stadsmuseum att göra en stor vikingautställning i Florens. Björn hade med sitt företag ScanVision backat upp det hela med att svara för utställningens stora bildspel. Mötet nu, sex år senare, hölls i bodsamhällets ”bibliotek”, ett rum på knappt tio

kvadratmeter. Golvet var så ojämnt att stolen jag satte mig i föll baklänges och endast en stor bokhylla med marinarkeologisk litteratur fångade upp fallet. Vad gjorde emellertid en volt med en stol när man befann sig i en sådan här miljö! Väggarna var täckta av bokhyllor. Här fanns ett enormt rikt utbud av kvalificerad marinarkeologisk litteratur, värdigt en större kulturinstitution. Sådana detaljer avslöjar mycket, speciell hos mig som själv klätt väggarna i hela mitt radhus hemma i Malmö med bokhyllor. Den kanske primitiva miljön var uppenbart endast täckmantel för ett stort antikvariskt kunnande.

Vi blev abrupt avbrutna av en man med blont hår, Per. Detta, att folk bara stövlade in i rummen även om till synes viktiga möten avhölls, var något som jag snart skulle finna signifikativt för just stiftelsen Fotevikens Maritima Centrum. I andra organisationer skulle det vara fullkomligt omöjligt; här var det i högsta grad naturligt. Per hade vid det laget redan hunnit bli en av de fasta inventarierna i den unga stiftelsen. En dag hade han bara stått där och frågat om han fick jobba i stiftelsen. Efter en snabb granskning av mannen framför sig gav Björn svaret:

- ”Javisst, du kan börja med att bygga ett nytt träskjul bakom bodarna. Men det finns inget byggmaterial – det får du minsann själv skaffa fram.”

Vilken jobbstart! Inom otroligt kort tid stod dock skjulet färdigt. Per hade engagerat den lokala ortens handlare och såväl verktyg som trä och metall hade inte kostat stiftelsen en krona. Det säger sig självt att med sådana kvaliteter fick mannen ifråga direkt både anseende och anställning.

Jag kommer så väl ihåg vad frågan den gången gällde när Per kom in och störde Björns och mitt möte. Dyklaget skulle iväg till koggvraket, den skruttna pickupen var fullastad med utrustning men några tuber hade inte fyllts. För en stund utbröt en allmän villervalla men snart puttrade bilarna iväg. Björn satte sig igen, stirrade på mig och sa:

- ”Var var det vi var?”

ATT DYKA PÅ VRAK

Marinarkeologin var vid denna tid, försommaren 1995, den verksamhet som upptog den mesta av tiden vid stiftelsen. Det hela hade börjat redan i början av 1980-talet. Då undersökte danska marinarkeologer med stöd från Tekniska museet i Malmö den trehundra meter långa undervattensspärren av sten och träpålar som under vikingatiden uppförts vid Fotevikens inlopp. Med på dykexpeditionen var Björn, som gjorde en dokumentärfilm, och ett antal entusiastiska marinarkeologiskt intresserade lokalbor. Resultatet av dykningarna blev en rapport i bokform, ett vikingaskepp som i sina beståndsdelar nedstoppades i ett stort konserveringskar i Malmö museums källare samt en år 1986 nybildad marinarkeologisk förening, SVEG. I dag, tjugofem år senare är boken bortglömd på bokhyllorna, skeppet är efter en bedrövlig hantering i Malmö inlåst i magasin medan SVEG i allra högsta grad lever vidare och utvecklas. Redan från början var Björn pappa för denna organisation.

Vad står ordet SVEG för? Scandinavian Viking Explorer Group! Redan i början av 1980-talet fanns således fröet till det Vikingareservat som nu är en levande realitet. Med stor frenesi utvecklades under speciellt Björn och hans svåger Birger Enoksson denna förening. Fram till mitten av 1990-talet var tyngdpunkten helt lagd på marinarkeologi. Från slutet av 1980-talet företogs varje sommar eftersökningar av vrak i vattnen runt Falsterbohalvön. Mängder av fornlämningar under vatten registrerades och dokumenterades. Det var vid en av dessa undersökningar som den s.k. Skanörskoggen plötsligt dök upp sensommaren 1991. De följande somrarna fram till och med 1995 inriktades den marinarkeologiska verksamheten helt på undersökningen av detta fantastiska vrak, en kogg byggd runt året 1390 – världens hittills största påträffade kogg och dessutom världens äldsta kända skepp som fört kanoner ombord.

I ett nu förvandlades föreningens verksamhetsfält från att ha varit ett lokalt intresse till att bli en internationell undersökningsplats. I takt med att kunskapen om vraket spreds ville många marinarkeologer ansluta sig till koggprojektet. För att bättre kunna undersöka vrakplatsen var behovet stort av en stor, stationär flotte ute på förlisningsplatsen. Men var få pengar till denna? Hjälpen kom från TV4:s program ”Uppdraget” med Kristin Kaspersen som pro-

gramledare. Programidén gick ut på att TV-teamet fixade sponsorer och sedan byggde man det som beställaren ville ha. Plötsligt låg den bara där. Av en från början liten flotte fanns nu en enorm flotte med arbetsbodar och utsiktsplattform. Även om det aldrig berättats för mig är jag inte dummare än att jag räknat ut att det bl.a. var Björns enorma kontaktyta med TV-mediat som gett resultat.

En lördag på försommaren 1995 tog jag familjen med ut till vrakplatsen. Det var en sådan där våldsamt het dag och köerna ner till Höllviken startade redan ute på motorvägen i Vellinge. Sedan antingen kröp vi fram eller stod helt stilla. Sträckan Vellinge – Falsterbokanalen tog en timme. Föga anade jag då att denna sträcka skulle bli min framtida väg till en spännande arbetsplats.

Så stod vi där på betongkajen i Skanörs hamn. Med mobiltelefon av den äldre, skrymmande modellen anropades dykteamet och snart fräste en snabbgående båt in i hamnen. Om färden ut till vraket bara tog några få minuter fick vi vänta desto längre innan båten kunde lägga till vid flotten.

- ”Dykare i vattnet”, var beskedet som gavs av en bestämd och myndig röst. Här var det tydliga tecken på en organisation som inte lämnade något åt slumpen.

Även om flotten var stor var den tämligen fullpackad med människor denna heta sommardag. I vattnet arbetade sju dykare. Från taket på de bodar som fanns på flotten kunde man tydligt se vraket avteckna sig som en kompakt mörk skugga fyra meter under vattenytan. Här uppe satt dykvakten, som hade till uppgift att kontrollera arbetet under vattnet. Till sin hjälp hade han bl.a. en kikare. Utsikten från taket var föredömlig, även mot stranden några hundra meter bort. Det hände därför då och då att polisen kom ut till flotten för att utröna eventuella brott. Angränsande strand utgjorde nämligen Skanörs nakenbad och flera badare oroades över mannen på flotten med sin kikare.

Ett fridyk ner till vraket var bara ett måste. Som arkeolog hade jag varit med om utgrävningar av hundratals fornlämningar, men inga under vattnet. Och så låg hon bara där. Vraket efter det skepp som

Samling vid bodarna nere vid Falsterbokanalen en dag år 1993. Denna grupp åkte runt hela Sverige för unika undervattensfilmningar. I bakgrunden ALU stenar.

Flotten på plats över koggvraket. I bakgrunden skymtar nudistbadstranden i Skanör.

byggts ca 1390 i Polenområdet. De grova spanten stack upp ur sanden och kraftiga bordplank av ek bildade skeppssidor. Det var en otrolig upplevelse.

MARINARKEOLOGISKT KRÅNGEL

En av mina första arbetsuppgifter för stiftelsen var att slutföra projektet ”Marinarkeologiskt utbildningsmaterial”. Tillsammans med Svenska sportdykareförbundet hade Björn lagt grunden för detta på sin tid unika projekt. Utgångsfrågan var följande: Var fanns de krafter som för framtiden skulle kunna värna om det svenska kulturarvet under vatten? Vid den tidpunkten fanns ingen marinarkeologi i Sydsverige trots att fornminneslagen var mycket tydlig på punkten om värnet av maritima lämningar. För att attackera detta missförhållande anställde stiftelsen Alf Holmgren som drivande kraft för att kunna lägga upp ett register över kända vrak och förlisningar i södra Sverige. Redan år 1992 var man i full gång med att inventera fornlämningar som doldes under vatten runt de skånska kusterna. Alf Holmgren besökte dessutom personligen fiskare i de skånska fiskelägena och fick på detta sätt också en unik kännedom om vrak som ofta var kända enbart hos fiskarna.

Detta räckte emellertid inte. För att få ett effektivt skydd fordrades att en stor mängd människor kunde hålla kontroll och inrapportera nya fynd såväl som stölder och åverkan. Det var här som sportdykarna kom in. Genom att ta fram ett kursmaterial om marinarkeologi och distribuera detta genom Sportdykareförbundet, skulle man kunna skapa mängder med studiecirklar. Tusentals ”kulturarvspoliser” skulle på detta sätt erhållas utan kostnad för samhället. Alla var entusiastiska – utom de antikvariska myndigheterna. Sådan kurser skulle vara ett hot mot kulturarvet menade man! Dykarna skulle börja bli intresserade av vrak. Tala om total insnöad syn på verkligheten. Säg den sportdykare som inte vet var det finns vrak och som inte också har dykt på vrak?

”Marinarkeologiskt utbildningsmaterial” kom att innefatta 21 häften i A4-format på totalt 550 tryckfärdiga och layoutade sidor med en 10-15 minuters video till varje häfte. När jag tog över låg 1/3 av materialet redan färdigt. Min arbetsplats blev Villa Vånga mellan

Skanör och Falsterbo. Här arbetade några damer och här huserade den märklige och mystiske Gert, vän till Björn – mystisk så till vida att han alltid arbetade på nätterna med våra datorer. All datorutrustning i stiftelsen var på den tiden i stort sätt bara ett hopaplock. Naturligtvis var det så – stiftelsen hankade sig fram på pengar och material som skänkts; det var minsann inga lyxartiklar som kunde inköpas. Gert var den finurlige datormeckaren – en som kunde omvandla datorer av typ 286:or till relativt vassa saker. Han hade ett eget skjul på tomten, fullproppat från golv till tak med begagnade datorer och tillbehör till dessa. Det hela var märkligt.

Det var här som jag, den i sammanhanget nog rätt så bortskämde kommunala tjänstemannen, fick lära mig den speciella Foteviksandan. Till synes omöjliga arbetsuppgifter skulle lösas med personal med de mest skiftande bakgrunder. Teamkänslan blev viktig, inte den personliga meritlistan. Till min hjälp fick jag bl.a. Ann-Louise Ramberg Nilsson. På en ofta krånglande programvara PageMaker version 4 lade hon layout i samma hastighet som jag hann korrekturläsa och rätta texter och få bilder inscannade. Trots all denna primitivitet jämfört med Malmö museum och andra offentliga kulturorganisationer - jag stortrivdes. Här gnällde inte folk över sitt arbete - här arbetade man självmant så pennorna glödde fast man egentligen inte behövde engagera sig så våldsamt. Det var nu som Björn och jag formulerade de två sloganuttryck som skulle bli de verkliga kännetecknen för det framtida Fotevikens Museum - ”Den som kan lite mer lär ut till den som kan lite mindre” och ”Kultur är kontakt mellan människor alla kategorier”. I dessa meningar är hela Fotevikens Museums själ och anda samlade.

”Marinarkeologiskt utbildningsmaterial” låg klart i slutet av 1995. Materialet är i dag, tio år senare, fortfarande fullständigt unikt. Den tidens främsta sakkunniga hade författat var sitt avsnitt. Harry Alopaeus vid stiftelsen hade gjort hundratals skisser som sedan renritats. Totalt två videokassetter med 21 filmer medföljde paketen. Redan på hösten 1995 anordnade stiftelsen en universitetskurs på 5 poäng med utgångspunkt från detta material. Detta var möjligt tack vare en av stiftelseledamöterna. I styrelsen satt nämligen Christer Westerdahl som innehade en lektorstjänst i marinarkeologi på Köpenhamns universitet.

Detta var innan marinarkeologi över huvud taget hade vunnit högskolestatus i Sverige. Fortfarande skulle det dröja innan detta ämne fick sin utbildningsplats på Södertörns högskola utanför Stockholm. Detta faktum säger faktiskt en hel del om den initiativkraft som Björn representerade. Desto tråkigare var det att han samtidigt av de antikvariska myndigheterna blev behandlad på det mest nedlåtande sätt. Jag vet det eftersom jag direkt efter ankomsten kopplades in på kontakten med dessa.

Det faktum att Björn inte hade några akademiska betyg i ämnen som rörde den antikvariska världen gjorde att man på ett tämligen nonchalant och upprörande sätt kunde behandla både honom och stiftelsen som glada amatörer. Här satt en av Sveriges främste autodidakter när det gällde både praktisk och teoretisk tillämpning av marinarkeologin. Kunskaperna översteg vida den som myndighetspersonerna själva vid den här tiden hade i ämnet. En situationsbild från den tiden kan beskriva problemen.

En sommardag 1995 hade Björn lyckats få höga antikvariska personer till ett möte i bodarna invid Falsterbokanalen. För första gången efter det jag slutat på Malmö museum skulle jag nu åter möta dessa, men i en helt annan roll än tidigare. Mötet blev intressant och öppnade perspektiv. Björn lade bl.a. fram ett förslag på att man borde inrätta och förlägga en marinarkeologisk institution för södra Sverige till Falsterbohalvön, dvs. till Nordens största skeppskyrkogård. Han berättade om de omfattande insatser som gjorts av stiftelsen i frågan om att både lokalisera, dokumentera såväl som skyddstäcka vrak under vatten. Resultatet blev att Björn under några minuter närmast läxades upp av besökaren. De mest elementära saker ur fornminneslagen hämtades fram och förklarades. Det hela var som att sitta på skolbänken.

Själv satt jag tyst och bara stirrade på det antikvariska Sverige. Förvåningen övergick i raseri men munnen var förseglad. Då, efter ett antal minuter, vänder sig personen mot mig, möter min blick och studsar till inför det fullständigt absurda i situationen. Här satt bredvid Björn den person som redan år 1974 fått det antikvariska ansvaret för arkeologin i hela Malmöregionen och som utvecklat Malmö museum till Nordens största arkeologiska utgrävnings-

Genomgång av dykprotokoll på flotten år 1994. Från vänster Harry Alopaeus, Björn Jakobsen och Robert Fransson.

Per-Olof Andersson under dykning på Skanörskoggen, byggd ca 1390.

institution med upp till ett femtiotal arkeologer. Behövde den personen läras upp i elementära regler i fornminneslagen? En skammens rodnad spred sig på besökarens ansikte och lektionen upphörde tvärt.

Vad jag nu själv hade blivit ögonvittne till var på vilket sätt Björn och stiftelsen blivit behandlad under alla dessa år som man byggt upp en helt otroligt organisation för kulturarvets bevarande. Återigen skämdes jag för den antikvariska värld jag tjänat i tjugofem år. Blev då situationen bättre när jag anslutit till stiftelsen? Inte ett spår. I stället förändrades tekniken att undergräva Fotevikens Maritima Centrum. Nu kunde man inte längre åberopa brist på sakkunskap i ämnet utan nu började myndigheterna i stället använda all den svenska byråkrati som kunde uppbådas för att förhindra det fortsatta arbetet för marinarkeologin på Falsterbonäset. Låt mig ta ett exempel ur det publicerade föredrag som jag höll på det stora marinarkeologiska mötet i Kalmar år 1998:

”Sommaren 1997. Jag står till knäna i vatten i hög vass tillsammans med några kolleger från museet. Platsen är nakenbadet i Skanör. Till skillnad från andra på platsen är vi väl klädda. Situationen är något frustrerande. Vårt uppdrag är än mera frustrerande. Denna sommardag svor jag högt många gånger. Det var inga vackra ord som sades om kulturminnesvård i praktiken, om byråkrati och om bevarandet av vårt kulturarv. Allt detta delgav jag högljutt de obefintligt klädda på stranden.

I fyra år hade Fotevikens Museum haft platsen under hårdbevakning. På sandstranden, till stora delar nedbäddad i sanden, låg nämligen tämligen stora mängder av ett kanske medeltida skepp. Sanden rör sig hela tiden i området och plötsligt hade stormar frilagt detta kulturminne. Sådant händer varje år runt Näset, en av Sveriges största skeppskyrkogårdar. Men det oturliga var att detta vrak kommit att hamna uppe på stranden, endast täckt av vatten under höstarnas och vintrarnas högvatten. Med irritation noterade vi också att souvenirjägare var i full gång. Det man inte tog med sig använde man som drivved vid korvgrillning! Fotevikens Museum slog larm till myndigheterna men absolut inget hände. Varje år noterade vi att vraket blev allt mindre.

När jag ringde till länsstyrelsen i somras och försökte få till stånd en räddningsaktion fick jag direkt tillstånd att rädda vad som räddas kunde. Ca 25% fanns då kvar av vraket jämfört med det tillstånd det var i för tre år sedan. Och så skulle vi då ut och hämta hem träet till säkert förvar i museets stora vattenbassänger. Men vårstormen hade hunnit före. Utspridda över ett stort vassområde låg knän, spant och bordplankor. Vi tog det lilla vi kunde hitta. Praktisk kulturminnesvård i det moderna Sverige!”

KAMPEN OM KULTURARVET I SANDEN

Mängder med uppgifter om ilandflutna vrakdelar strömmade in till stiftelsen. Här fanns de mest skiftande fynd, många rester efter mycket gamla skepp. Vad göra med dessa vattendränkta vittnesbörd i trä som berättade om vår långa historia? Enligt myndigheterna kunde dessa bara kastas. Man kan dock inte kasta t.ex. intressanta medeltida skeppsdetaljer. För stiftelsen blev därför deponering den tillfälliga lösningen på problemet.

Det säger sig självt att vattendränkt, äldre trä är mycket kostsamt att ta tillvara i konserverat skick. Endast sådana fynd som kan vara väsentliga för förståelsen för vårt kulturarv bör genomgå en långvarig konservering. Annat kan också vara av intresse att bevara men på ett mindre kostbart sätt. Stiftelsen löste problemet genom att på grunt vatten utanför bodlägret vid Falsterbokanalen gräva ner virket i bottensanden. Härigenom torkade det inte sönder och kunde bevaras fram till dess man på ett bättre sätt tagit ställning till hur slutförvaringen skulle kunna lösas.

Eftersom intresset från länsstyrelsen var lika med noll när det gällde marinarkeologi gällde det nu att gå högre upp i den antikvariska hierarkin. Själv lyckades jag vid ett möte med riksantikvarien under en bokmässa i Göteborg föra in samtalet på marinarkeologiska problem. Stiftelsens ställningstagande var klart. Eftersom staten varje år portionerade ut mycket stora medel för kulturminnesvården till olika regioner borde man avsätta åtminstone en halv miljon för att stödja det unika projektet längst nere i Skånes sydvästra hörn. Vid ett otal tillfällen talade sedan Björn och jag oss varma för denna lösning. Efter några år skulle mödorna bära frukt.

Samtidigt allierade vi oss alltmer med Statens Sjöhistoriska Museum i Stockholm. Under förarbetet med ”Marinarkeologiskt utbildningsmaterial” hade deltagare i SVEG under Björns ledning kuskat land och rike runt för bl.a. undervattensfilmningar. Redan då hade ett personligt nätverk skapats till de marinarkeologer/historiker som fanns högre upp i landet. Stiftelsen kom nu under slutet av 1990-talet att tillsammans med Sjöhistoriska museet utföra ett speciellt forskningsprojekt. År 1998 inkom rapport om ett ilandflutet ekspant vid Stora Hult, Skälderviken. Spantet var av ålderdomlig typ och kom troligtvis från ett vrak som låg vid den forna hamnplatsen Grytan, en av Sveriges största s.k. allmogehamnar med rötter ner i medeltiden. Stiftelsen beslöt sig sommaren 1998 för en marinarkeologisk expedition för att utröna mer om fyndet, eventuellt lokalisera vraket samt bättre klargöra Grytans historia.

Ett basläger med militärtält och utrustning byggdes upp på stranden och under några dygn arbetades det hårt. Statens Sjöhistoriska Museum anslöt och med intensiva sonarsökningar försökte man spåra vraket, dock utan resultat. Assistans från flygvapnet i form av stereofotografier över området erhölls också. Samtidigt hölls kvällstid föredrag i baslägret för ortens befolkning om kulturarvet under vatten och om platsens historiska betydelse. Resultatet av expeditionen blev bl.a. skriften ”Marinarkeologi, handel och sjöfart vid Skälderviken, Bjärehalvön” som utkom 1999.

Vid denna tid inkom alarmerande uppgifter om att man på det s.k. Lillgrundet i södra Öresund skulle uppföra ett femtiotal vindkraftverk. Stiftelsens antikvarie Alf Holmgren hade råkat komma över ett dokument som beskrev hur det hela var planerat. Då Lillgrundet borde vara en intressant fornlämningsplats med både boplatslämningar och vrak, gick stiftelsen igång. Kontakt togs direkt med antikvariska myndigheter i Stockholm för att undvika krånglet på hemmaplan. Med facit i hand kan bara konstateras att utan stiftelsens engagemang hade inte Lillgrundets antikvariska värden över huvud taget beaktats i det fortsatta planeringsarbetet.

Om vi lyckades i detta område led vi ett svidande nederlag utanför Blekingekusten. En ny starkströmskabel skulle läggas ut mellan Blekinge och Polen. Den skulle ansluta invid Hanöbukten i västra

delen av landskapet. Alf Holmgren lyckades åter spåra upp ärendet medan det ännu var i sin linda. Exploatörerna fick klart för sig att den nedgrävda kabeln gick fram över ett på havsbottnen befintligt kulturlandskap som var unikt. Östersjöns vattenytan hade nämligen under stenåldern legat upp till 20-30 meter lägre än i dag. Precis där kabeln skulle gå i land hade det i forntiden funnits en utskjutande udde och mynningen av en bred flod- eller åfåra. Med stor sannolikhet fanns det boplatslämningar här.

Bottentopografin började kartläggas på ritbordet och nära kontakter med de entreprenörer som skulle utföra kabelarbetet inleddes. Plötsligt tog allt slut. Regeringen hade fått nys om arbetet och lade nu död mans hand över alltsammans. Projektet var nämligen känsligt. Miljön kunde kanske ta skada utifrån de tekniska aspekterna av en kraftkabel. Det gällde därför att påskynda arbetet med kabeldragningen. Beslutet på regeringsnivå innebar att man helt åsidosatte gällande fornminneslag. Inga undersökningar eller antikvariska kontroller kunde därför göras under detta stora arbete.

Trots att stiftelsen inte fick några som helst medel från det offentliga Sverige till att bygga upp och driva marinarkeologin i södra Sverige arbetade Björn och jag oförtrutet vidare i planeringsarbetet inför framtiden. Säkert var att vi t.ex. i Gad Rausing hade en intresserad vän. Denne hade vid ett otal tillfällen visat intresse för stiftelsen och det var faktiskt han som i början av 1990-talet gav inspiration till det som senare skulle bli Fotevikens Museum. När stiftelsen år 1996 fick tillgång till det gamla vattenreningsverket i Höllviken öppnades unika möjligheter för marinarkeologin i Sydsverige. Reningsverkets fyra enorma betongkasuner på vardera 400 kbm i volym skulle kunna bli ett fantastiskt undervattensmagasin för sådant vattendränkt trämaterial som var viktigt att bevara. Allt fanns på plats, det fordrades endast aluminiumställningar och en cirkulationspump så skulle Nordens första museimagasin under vatten kunna stå klart.

Driftskostnaden per år skulle uppgå till mellan 25 – 30.000:-. Vi framförde detta förslag till länsstyrelsen och begärde samtidigt detta ynka lilla årliga bidrag. Vi möttes av total tystnad. Än i dag, tio år senare, står betongkasunerna i Höllviken fortfarande oanvända.

Vad värre är, det finns fortfarande inget vattenmagasin för det upptagna, sjödränkta material som ingår i vårt unika nordiska kulturarv.

Undersökningen av Skanörskoggen avslutades år 1995. Vraket skyddstäcktes på stiftelsens bekostnad men redan två år senare upptäcktes att strömförhållandena kring Falsterbonäset höll på att förändras drastiskt. Sand transporterades nu av naturens krafter från halvöns norra bottnar till Måkläppen i söder. Systematiskt började Moder natur att frilägga delar av detta unika vrak, ett av Nordens bäst bevarade koggvrak. Något borde göras. Björn och jag började planera en räddningsaktion.

Vraket är 19 meter långt, de nedgrävda betongkasunerna i reningsverket är 20 meter, därtill fyra meter breda och fem meter höga. Om man tog bort mellanväggen i två kasuner skulle hela koggvraket kunna få plats. Genom att ersätta ena långsidan av betong med tjockt glas kunde man på detta sätt erhålla ett akvarium i vilket vraket låg säkert utan att behöva konserveras. Vatten är nämligen det mest skonsamma konserveringssättet för vattendränkta föremål. Ovanpå de fyra betongkasunerna skulle så en envånings utställningshall byggas där man också kunde titta ner på vraket ovanifrån. En av betongkasunerna skulle bibehållas som undervattensmagasin.

På detta geniala sätt skulle vraket kunna bevaras – alternativet var att sakta låta naturen bryta ner det och låta det försvinna, bit för bit. En arkitekt anlitades och kompletta byggnadsritningar framtogs. Förhandsbesked med Vellinge kommun gav vid hand att härifrån skulle inte några invändningar göras på nybygget. Men pengarna då? Kunde man inte ens få 25.000:- för att hålla en vattenpump i drift årligen var det givetvis inte anledning att söka medel från statens representanter. Vad skulle det hela kosta och hur skulle vi få fram pengar?

Man kan räkna kostnader på två sätt – antingen räknar man på svenskt sätt eller också på Fotevikensätt. På svenskt sätt radar man upp kostnadsposter som har med byråkrati att göra, oändliga kostnader för möten om alla möjliga och omöjliga detaljer, ritningars framtagande och ständigt diskuterande och ändringar, om hur

mycket alla involverade ska tjäna etc. På Fotevikensätt räknar man ut vilka företag som är villiga att avsätta några av de produkter som man producerar och ge dessa till kulturens tjänst utan kostnad. Man frågar sig också vilka personer som, med hundraprocentig kompetens, med små medel och med hög grad av oegennyttigt arbete kan hjälpa till att bygga det som behövs. Den mycket rimliga kostnadskalkylen stannade vid att lyftet och transporten av vraket i ett stycke skulle gå på 2,5 miljoner medan akvariet och byggnaden ovanför denna skulle kosta lite mindre. Jag vet att många nog skrattar åt dessa låga siffror och räknar dem som orealistiska. I så fall får ni också skratta inför hela fenomenet av Nordens största vikingaanläggning, ”Vikingareservatet”. Denna är bevisligen uppbyggd efter sådana kostnadskalkyler – och den står där i dag.

Gad Rausing visade stort intresse för projektet och han var också intresserad att gå in och stödja projektet ekonomiskt. En höst var han i kontakt med mig och vi bestämde tid för att mötas på platsen för det nya museet. Mötet kom aldrig till stånd; Gad skadade benet. I två brev som han skrev till mig under sin sjukdomstid påpekade han att så fort benen bar honom skulle han komma. Tyvärr dog denne hedersman och arkeologkollega bara några månader senare. Strax därefter följde dödsstöten för hela projektet.

MARINARKEOLOGISKT SLUTFACIT

För att bedriva marinarkeologi under hela 1990-talet hade stiftelsen varit tvungen att från privat håll driva in totalt ca två miljoner i reda pengar. Stora summor för en fattig stiftelse. Häri ingick ändå inte den stora summa som låg i allt sponsrat material. Målet var att få en marinarkeologisk institution för södra Sverige förlagd till Höllviken. Till slut lyckades vi. Det bestämdes nämligen i Stockholm i slutet av 1990-talet att av statliga medel skulle årligen avsättas en större summa för att denna verksamhet skulle kunna fortleva. Vi hade all anledning att vara stolta.

Beskedet från länsstyrelsen kom dock som en chock. Man ansåg att stiftelsen, som vid den tidpunkten etablerats som ett museum med kommunal status, inte hade kompetens att bedriva marinarkeologi! Pengarna och ansvaret gick därför till Malmö museum.

Efter tio år av kamp och lidande, efter att ha hållit universitetskurser i marinarkeologi, efter att ha byggt upp ett av Sveriges mera omfattande vrakregister, efter att ha genomfört stora undersökningsprojekt under vatten och anskaffat tio kompletta dykutrustningar med båtar och allt tillbehör, tvingades vi svälja detta. Malmö museum hade vid det tillfället ingen tjänst som marinarkeolog. Den ende som hade marinarkeologisk kompetens var satt på undantag i en helt annan tjänst. Man saknade all utrustning och arkivet i ämnet fick plats i en skokartong! Det vikingatida skeppsvrak som upptagits i början av 1980-talet utanför Foteviken låg fortfarande kvar i museets källare i sitt enorma konserveringsbad. Det skulle ha varit klart och utställt för länge sedan men ingen ansvarig brydde sig. Tala om en orättvis behandling av Fotevikens Museum.

I detta läge hade Björn och jag en dag ett längre, allvarligare samtal. För oss var det egentligen inte frågan om vem som skulle ha ansvaret för marinarkeologin – för oss var det viktigare att kulturarvet under vatten skulle bevaras på ett bra sätt inför framtiden. Malmö museum skulle, i brist av kompetens, definitivt inte ha uppdraget – sedan fick länsstyrelsen säga vad den ville. Vi fördjupade därför våra kontakter med arkeologerna i Malmö vilka vid denna tid hade separerats från Malmö museum och bildat en egen avdelning, Malmö kulturmiljö. Här fanns framtiden för marinarkeologin.

Efter ett antal möten var allt klart. Vi beslöt att hundraprocentigt stödja att marinarkeologin skulle läggas in under Malmö stad med den kompetens Malmö kulturmiljö börjat skaffa sig på området. Mötena skedde i en underbart konstruktiv anda. Vår marinarkeologiske arkivarie Alf Holmgren togs över av Malmö kulturmiljö. Vi lämnade samtidigt utan kostnad över vårt stora vrak- och förlisningsregister, datadasen MIR, till arkeologerna i Malmö.

En situationsbild från hösten 2004 kan avsluta kapitlet om marinarkeologin. Lars Dufberg, en gammal Skanörhistoriker och tidigare riksantikvariens ombud i Skanör-Falsterbo, ringde mig en dag och meddelade att ett stort ankare hade frilagts av naturkrafterna på Falsterbostranden. Direkt ringde jag Jan Öijeberg som basar för marinarkeologin i Malmö. På eftermiddagen samma dag ringde han tillbaka från en vindpinad strand. Ankaret stod inte att finna. Jag

letade upp telefonnumret till Lars, Jan tog kontakt och fann det han sökte och nästa dag var fyndet tillvarataget inne i Malmö. Samarbetet om kulturarvet, det som stiftelsen hade kämpat för under så många och bittra år, fungerade äntligen!

EN MÅNGFALD AV PROJEKT

Det är dags att backa lite i denna berättelse om Fotevikens Museums historia. Jag ska tillbaka till den där varma sommaren 1995. Bodhögkvarteret låg på den plats där i dag Turistbyråns nya byggnad vid Falsterbokanalen ligger. Utanför skvalpade Höllvikens vatten nästan under barackernas fönsterrutor. Vid stranden fanns två rader av smala betongpelare som gick ut i vattnet, rester efter en för länge sedan bortriven träbrygga. ”Fornminnet” döptes av den galghumor som frodades i stiftelsen till ”ALU” stenar, minnande om den världsberömde kollegan på Österlen, ”ALE” stenar. Namnet var passande. Stiftelsen bedrev på den tiden Vellinge kommuns största arbetslöshetsprojekt med s.k. ALU-anställda.

Det hela hade börjat strax efter det att stiftelsen kommit till år 1993. Vid den tiden dog Sverige. Luftbubblan som samhället hade frodats med sedan 1980-talet i form av snabba aktieklipp och våldsamma fastighetsaffärer m.m. sprack. Kvar fanns många ruinerade företag och en lavinartad ökning av arbetslösa. Staten tillsatte pengar för de arbetslösa och mängder med ALU-tjänster fanns över hela landet. I Vellinge hade man dock ett stort problem. Här fanns inga större industrier som kunde anställa trots att man fick täckning för lönen. Vad göra med de arbetslösa – eller rättare sagt arbetssökande – som ändå fanns i stor mängd?

En dag kallades Björn upp på kommunhuset. Kunde stiftelsen ta emot ett antal arbetssökande och ge dessa vettiga och stimulerande arbetsuppgifter? Jag var själv inte med på den tiden men Björn har berättat att han var tveksam till tanken. Stiftelsen skulle ju agera som en kulturinstitution, inte som en del av ett arbetslöshetsprojekt.

Egentligen hade Björn redan då, utan att han själv var medveten om det, satt en snöboll i rullning som skulle växa sig allt större.

Stiftelsens tillkomst var hans verk. Efter att ha intresserat sig för marinarkeologi under hela 1980-talet stod han och några kollegor en dag på Falsterbo museum för att filma det här befintliga vraket från 1200-talet. Efter att ha konstaterat att skeppsplankorna var fel uppsatta och att de tarvade underhåll, vandrade Björn upp till kommunens starke man Göran Holm med en önskan om en kommunal insats. Göran lär då ha framkastat ett förslag på att skapa ett nytt museum kring skeppsvraken med Björn som drivkraft. Resultatet blev i det läget inte något museum men basen för det som senare skulle bli Stiftelsen Fotevikens Maritima Centrum var lagd. De tre huvudmännen i stiftelsen blev Vellinge kommun, Falsterbonäsets Museiförening och föreningen SVEG.

Och nu kom alltså en av huvudmännen och bad den unga stiftelsen om hjälp i en knivig samhällssituation. Resultatet blev att stiftelsens kärna behölls med ett på den tiden mycket litet antal aktörer medan man samtidigt skapade olika kulturprojekt där arbetssökande kunde delta. Detta, att målmedvetet låta arbetssökande göra innovativa kulturuppgifter som aldrig skulle bli utförda på annat sätt men som samtidigt var bra för samhället i ett större perspektiv, var på den tiden något delvis nytt. Själv kommer jag bara ihåg alla de arbetssökande som på Malmö museum stoppades ner i föga kreativa utrymmen för att tröstlöst sitta och inventera föremål. Situationen var likadan på andra svenska museer.

Min minnesbild av det första mötet med denna annorlunda syn på människor och människovärde är fastetsad i hjärnan. Det var strax efter det att jag börjat på stiftelsen som Björn kallade in mig.

- ”Jag vill att du ska vara med. På måndagar händer det att det kommer nya och vi måste ha en genomgång med dem.”

Framför mig satt fyra eller fem personer. Björn inledde med att berätta om stiftelsen och sedan frågade han med sin typiska frågvisa stil vad besökarna var för några, vilka kunskaper de hade och vad de ville jobba med. Bara detta, att de arbetssökande själva fick välja vad som passade dem av institutionens många arbetsuppgifter, var nog unikt. Jag minns med vemod och förskräckelse många av de svar som Björn fick:

- ”Vi har varit arbetslösa så länge så vi är egentligen inte bra på någonting längre.”

Här satt alltså personer som kanske varit arbetslösa bara några månader – och de var redan själsligt och personligt utslagna. Mötet slutade med att de nya placerats i olika arbetsgrupper med löftet att om man inte trivdes var det lätt att skifta grupp. Mönstret upprepades under framtida måndagsmorgnar. I stiftelsen utgick man uppenbart från människorna, eller som Björn sa:

- ”Ett arbetslöshetsprojekts viktigaste uppgift är att ge tillbaka de arbetssökandes tro på sig själva, att få dem att bli starka. Det är inte deras fel att de fått sluta sina jobb. Stiftelsen får också nytta av dem i det arbete som utförs, men mycket måste vara på deras villkor. Det får ta den tid det tar att uppnå satta mål.”

Stiftelsen kom på detta sätt att under hela 1990-talet vara en mycket stor arbetsplats för arbetssökande. Här utvecklades ett unikt koncept där man kombinerade historia med socialt samhällsarbete. Historien stod inte längre som en akademisk och tämligen onyttig del av samhällsprocessen – den blev för många på ett högst påtagligt sätt integrerad i vardagen. Med glädje noterades att många arbetssökande, efter några månaders vistelse i stiftelsen, åter gick ut och fick nya jobb. Tiden på Foteviken var för de som tog chansen en möjlighet att på nytt ”ladda batterierna” och återvinna den sociala gemenskapen – att åter ta tag i sina egna liv. Självklart gällde detta inte alla men den kritik som fanns var under åren begränsad till ett fåtal personer.

Vad sysslade man då med? En stor mängd projekt baserade på historia, arkeologi och kulturhistoria fanns att tillgå. Genomgång och uppbyggande av ett stort arkiv med historiskt källmaterial från regionen var ett sådant. ”Kartprojektet” arbetade med att analysera alla kartor från 1600-talet och framåt över Vellinge kommun. I ”Intervjuprojektet” besöktes lantbrukarna i kommunen. På detta sätt kunde en inventering av tillvaratagna lösfynd på åkrarna göras samtidigt som man fick nedtecknat historiska data som rörde de olika gårdarna. Marinarkeologiskt insamlades mängder med material till databasen MIR. För att avpatrullera stränderna och ha upp-

sikt över ilandflutna föremål fanns en transportgrupp som arbetade med stiftelsens bilar och båtar. Två projekt var lite av det mera ovanliga slaget, ”Vattenprojektet” och ”Fosfatprojektet”.

”Vattenprojektet” bestod av kontinuerliga, dagliga avläsningar av ett antal mätpunkter runt Falsterbohalvöns stränder. Hur påverkade vind och vattenströmmar strandmiljöerna? Genom att mäta vattenståndet, vindstyrka och vindriktning men också hastigheten på ytvattnet fick man under ett år en daglig situationsbild från ett tiotal punkter runt halvön. Dessa uppgifter insamlades för att inför framtiden kanske kunna användas som ett referensmaterial. De låga strandpartierna i Vellinge är ju mycket känsliga för miljöförändringar som t.ex. en global, framtida höjning av nivån på världshavens vattenyta.

”Fosfatprojektet” utvecklades till ett rent detektivarbete. Höga fosfathalter i jorden kan nämligen indikera forntida aktiviteter på platserna i fråga. Genom att systematiskt insamla och analysera jordprover från det stora området runt Foteviken skulle man kanske på detta sätt kunna finna den marknadsplats som existerat någonstans i området för tusen år sedan. Strax söder om det lilla samhället ”Vellinge Västra” uppsattes därför ett antal bodar som utgjorde huvudkvarter för denna verksamhet. Tyvärr fick inte projektet tillräcklig tid på sig för att göra en total genomgång av markerna utmed Foteviken.

MARINERAT

Säg den plats och de personer i Vellinge kommun som inte fångat Björns nyfikenhet. Det skapades snabbt ett enormt kontaktnät på det personliga planet, allt från de högsta politikerna ner till den ”enklaste” innevånare. En tjock, handskriven adressbok vittnar fortfarande, långt senare, om hur man lyckats med det omöjliga. Allt kan nämligen sammanfattas i ordet ”nätverksbyggande”. För att varje sommar få ut flotten till ankringsplatsen och för att hämta hem den igen i augusti anlitades marinens avdelning i Falsterbo. För att få fungerande möjligheter att hysa flotten och dykutrustning vid kaj i Falsterbokanalen utvecklades också ett nära samarbete med Sjöfartsverket och Sven Lundström i tornet, denne hjälpsamme man

som alltid kunde ringas i tid och otid. För att patrullera stränderna och spana efter ilandflutna vrakrester eller kontrollera uppgifter som allmänheten lämnat, utverkades tillstånd att med jeep köra på sanden. Jeepen anskaffades också via personliga kontakter. Sven Törnqvist på FBU-gården, den från början stora anläggningen med militär anknytning som fanns i Höllviken, var också en man som gärna hjälpte till för att värna om kulturarvet. Christer Hedin som äger en stor rörfirma i Höllviken är ett annat utmärkt exempel. Jag skulle kunna fortsätta i oändlighet att räkna upp namn och företag som stöttade på det personliga planet. Utan detta stöd och detta kontaktnät hade aldrig Fotevikens Museum kunnat skapas.

Hur upprätthålla kontakter med alla dessa personer och företag? Lättaste sättet var att ge ut en periodisk information i tryckt form som sändes ut till berörda. Hur göra detta när man inte hade pengar? Genom sponsorer fixades en dag direkt efter det att stiftelsen skapats år 1993 en tämligen enkel kopieringsmaskin samt mängder med kopieringspapper och så var grunden lagd för tidskriften ”Marinerat”. Så här i efterhand, när man kastar blickar i backspegeln, kan man nästan småle åt det primitiva i själva utförandet. De första numren var en mängd A4-papper som i vikt tillstånd blev till A5-häften. Layoutteknik var tydligen en bristvara men vad gjorde det – informationen kom ut till de som var intresserade.

Det första numret av ”Marinerat” kom ut våren 1993 – det sista i oktober 2000. 24 nummer hade då framställts. Redan inför det fjärde numret övergav man A5 formatet och började med vikta A3 sidor, dvs. A4-format. Mittuppslaget var tillägnat alla sponsorerna. Bläddrar man igenom de gamla numren noteras hur dåligt trycket var fram till hösten 1996. Tryck och tryck! Det hela framställdes ju på en kopieringsmaskin med vanligt kopieringspapper. När 1997 gick in blev kvaliteten märkbart bättre. Detta berodde inte på att jag själv tillträtt som redaktör utan att vi fått en fantastisk, sponsrad kopieringsapparat. Det var en fröjd att starta den väldiga maskinen.

Många besökare från andra kulturinstitutioner, vilka under slutet av 1990-talet i en allt stridare ström gjorde visiter på Foteviken, förvånades över att vår tidskrift saknade glansigt papper och färgtryck på i varje fall framsidan. Mitt svar var varje gång:

- ”Tror ni vi är komplett galna!”

För oss var det viktigt att nå ut med det tryckta ordet till intresserade och till de som stöttade oss. Vilken bild mot våra sponsorer skulle ges om vi började ge ut ”glassiga” skrifter bara för att skryta?

År 1996 var sponsoravdelningen väl etablerad vid Fotevikens Museum. Som sponsor kunde du välja på tre ingångar; antingen blev du huvudsponsor, delsponsor eller allmän sponsor. Under Margareta Starks ledning arbetade Inger Ewers, Ebon Quist och Peter Ryott med denna verksamhet. Med förvåning noterade jag hur lätt dessa fick telefonkontakter och hur välvilliga företagen var med att hjälpa stiftelsen. Vilka krav ställde dessa mecenater? Givetvis att deras produkter skulle gå till ett vettigt och inte vinstdrivande ändamål, till en sak som var till gagn för den breda allmänheten. För redovisningen behövde de också något påtagligt som bevis för att man deltagit i stiftelsens arbete. Här kom tidskriften Marinerat in. Huvudsponsorerna hade en kvarts A4-sida i varje nummer, delsponsorernas loggor fanns som en tvärsgående, smal yta på varje sidas nedre del medan de allmänna sponsorerna endast satt uppräknade med namn på mittuppslaget.

Med utgången av året 2000 upphörde ”Marinerat”. Fotevikens Museums Internetsidor hade då sådan kvalitet och så oerhört många besökare att det var bättre att använda denna teknik i stället. Men nog var det allt med lite vemod som personalen satt och för hand vek och häftade det sista numret.

ATT ANVÄNDA DATOR OCH VIDEOKAMERA

Jag hade skaffat min första tjänstedator som museichef för Stadsmuseet på Malmö museer år 1986. En dator hade visserligen anskaffats några månader tidigare för registrering av fotografier men min dator var den första riktiga ”tjänstemannadatorn” på ett av Sveriges största museer. För detta initiativ blev jag hårt kritiserad av några högre museitjänstemän:

- ”Här sitter han med sin leksak”, var t.ex. ett uttryck som min närmaste kvinnliga medarbetare brukade i stort och smått när hon visade runt besökare i museet. Med en sådan konservativ inställning kan inga storverk göras.

Redan vid min entré på Foteviken den där tidiga sommardagen 1995 fann jag därför en tillfredsställande miljö i alla de datorer som fanns, låt vara att de flesta var av sämre sort. Men framtidsutsikterna var ljusa. Eftersom jag själv vid den tiden arbetade med avancerade tillämpningar i multimedia, hade t.o.m. tillsammans med en kollega startat ett företag i branschen, fann jag en stor förnöjelse när två medarbetare blev underställda mig, Jonas Stridsberg och Rolf Nilsson. Båda var galna i datorer; Rolf lite mera organisatör till sinnet, Jonas en datorfreak i ordets rätta bemärkelse. Lite senare, när vi flyttat från Falsterbokanalen, kännetecknades Jonas rum av ett virrvarr av datorer, alla utan skyddskåpor – samt av urdruckna Pepsiburkar. Förbrukningen av denna dryck var så stor att vi t.o.m. lät sätta en läskedrycksautomat utanför dörren.

En dag kom Rolf med ett drömmande ansiktsuttryck och sa med en trånande röst som knappast passade till den stora kroppen:

- ”Nu har dom släppt Windows 95 i Sverige!”

Med detta nya operativsystem hade PC-världen närmat sig Macanvändarnas verklighet. Allt blev så mycket lättare att utföra på datorn. Det tog inte många dagar förrän vi var uppe och körde med det nya systemet. Nu öppnades också vägen till cyberrymden – Internet. Som ett av de första museerna i Sverige låg det år 1995 grundade Fotevikens Museum ute med en egen hemsida.

Redan inför vår första entré ute i cyberrymden bestämde vi att Fotevikens hemsida skulle ha ett innehåll som helt skiljde sig från de då befintliga, fåtaliga kulturella nätsidorna. Med Internet skulle besökaren på vår sida kunna nå på djupet när det gällde kunskapsinformation. Under slutet av 1990-talet började allt fler svenska museer lägga upp sina egna Internetsidor för att berätta om sig själva. Uppläggen visade emellertid ofta att dessa var gjorda av personer som inte förstod det nya mediats möjligheter. De satt helt enkelt fortfarande fast i den gamla trycktekniken ”klipp och klistra”. Nästan samtliga museisidor på Internet på den tiden bestod i princip av

det aktuella museets färgbroschyr, vilken man gratis i pappersformat kunde få i respektive museientré – omvandlad i ett digitalt media. Här fanns bara öppethållningstider, en intetsägande brödtext och några färgbilder från museet. Snart växte det dock fram mer information som t.ex. berättade vilka samlingar man hade samt telefonnumret till ansvarig! Vilket fantastiskt uruselt utnyttjande av ett helt nytt media!

Fotevikens Museum följde som sagt inte detta lätta sätt att använda en ny teknik. Det nya informationssättet fordrade ett helt nytt grundtänkande. I stället för en gratisbroschyr på rutan skulle en Internetbesökare få mängder med sådan fakta som museet producerade och registrerade – gratis. Vad var det för vits med att bara få information som berättade att man skulle ringa en kontaktperson? Den första stora databas som Fotevikens Museum lade ut på nätet var fakta om alla de vrak som stiftelsen undersökt runt Falsterbonäset. Denna databas följdes snart av andra. I skrivande stund är databaserna i Fotevikens Museum Internetbaserade s.k. ”Kunskapens bok” en av Sveriges största historiska faktaplatser på nätet. Utan att skryta kan bara konstateras att Foteviken var bland de allra första i landet som började sprida denna möjlighet av kulturfördjupning i cyberrymden.

Internet, multimedia och video hör samman. Genom Björns omfattande kunskaper i videoproduktion är det knappast förvånande att Fotevikens Museum höll sig med en egen studio- och redigeringsutrustning som väl svarade till den professionella världen. Hela uppbyggandet av Fotevikens Museum och dess vikingareservat finns därför bevarat på video. Ett stort antal filmer sammanställdes nämligen vilka visade den årliga verksamheten. De första åren gav också produktionen av externa filmer behövliga intäkter för att driva den övriga verksamheten. Under ett otal, oavlönade kvällar satt Björn och jag och klippte dessa filmer, skrev texter och gjorde speakerinspelningar.

Redan året 1993 hade föreningen SVEG genomfört en omfattande undervattensinventering av Sverige. En flera veckor lång bilburen expedition runt Sverige med dykteam, undervattenskameror och tillbehör gav mängder med videomaterial till det marinarkeologiska

utbildningsmaterialet. Allt detta genomfördes tack vare sponsorer. Europcar stod för fordon, Q8 för bensin, STF för vandrarhem medan E-ZUP tillhandahöll tält. I tidskriften Marinerat hösten 1993 läser vi följande (sponsorerna i fetstil):

”En dags meny kunde se ut så här: Frukost: Kellogs Cornflakes från **OTA**, **Wasa** knäckebröd, kaffe från **Martin Olsson** och pålägg från **Skåne Erik** och **Arla**. **ABBA**:s sill och Kalles kaviar. Lunch: Pyttipanna och efter dyk Varmakoppen från **Novia**. Middag: Korv och hamburgare från **Sibylla** och potatismos, senap och ketchup från **Felix**. Till detta öl eller Lokavatten från **Spendrups**. Övriga dagligvaror bistod **ICA** vänligen med.”

Redan år 1993 hade alltså stiftelsen skaffat sig ett enormt och för Kultursverige unikt nätverk med sponsorer.

När Bo G. Eriksson år 1997 skulle göra den stora TV-satsningen ”Vikingasagan” vände sig TV-ledningen till Fotevikens Museum. I denna två entimmars dramadokumentär fanns några speciella spelscener, vilka alla skapades med Foteviken som bas.

- ”Kan ni ordna ett antal stora vikingaskepp som vi kan filma till havs?”
- ”Inga problem.”
- ”Kan ni hitta en miljö och vikingar som stormar klostret Lindisfarne år 793?”
- ”Inga problem.”
- ”Vi ska bränna en död viking i ett vikingaskepp vid floden Volga. Kan ni hjälpa oss?”
- ”Var är problemen?”

Ungefär så där lät det i de första kontakterna mellan Fotevikens Museum och TV-teamet. Detta är ingen efterkonstruktion – så var det. Ska man starta med att se problemen når man aldrig fram till slutmålet. TV fick sina stora skepp under segel. Sigrid Storråda, då Nordens största vikingaskepp, kom bl.a. seglande ner från Vänern. Man fick sina vilda vikingar, hämtade från England, som mördade engelska munkar på stranden. Platsen för morden var Fredshög, en idyllisk skånsk tallskogsdunge invid Östersjöns strand. Mina data-

freakar agerade munkar. I knädjupt vatten skar man halsen av Rolf, för dagen iklädd peruk med tonsurklippning.

- ”Fy fan!” var hans kommentar direkt efter avrättningen. ”Jag trodde nästan att de i upphetsningen skulle göra det på riktigt.”

T.o.m. bränningen av ett gravskepp lyckades man åstadkomma i det frodiga Skåne. Vid stranden av Löddeå restes skeppsbålet. Björn fick agera död vikingaledare. Enligt den tusenåriga handskriften som scenen baserades på hade hövdingen begravts i avvaktan på likbränningen. När hans kropp togs upp och placerades i ett tält i skeppet var den helt svart. Jag har aldrig sett Björn så svart någonsin … och så tyst. Döda talar inte – och de röker inte heller. För denne kedjerökare måste det i tid långt utdragna inspelningsarbetet ha varit ett helvete.

Det var en fantastiskt vacker plats vi valt för skeppsbränningen. En underbar sommarkväll. Jag har aldrig varit vid Volga men så här såg det säkert ut där för tusen år sedan. Illusionen var så mäktig att när den lokala kanotklubben kom paddlande förbi tyckte jag mig höra att de pratade ryska.

PLATSEN FÖR ETT NYTT RIKE

Hur skapar man ett eget rike? En förutsättning är givetvis en geografisk plats. Redan innan jag anslöt till stiftelsen försommaren 1995 fanns planer på att bygga en forntidsby. Initiativet kom från Bengt Fredriksson som Björn hämtat ner från Skånes djurpark. På en av väggarna nere i Villa Vånga hängde en stor oljemålning som en av de arbetssökande gjort, en naivistisk idévision över hur en sådan framtidsby kunde te sig. Denna målning symboliserade en dröm i stiftelsen; en dröm som många då nog inte trodde skulle bli verklighet.

Jag hade träffat Bengt redan år 1981 då projekt ”Forntid i Nutid” startade i Skånes djurpark mitt i Skåne. Arne Axelsson, driftig chef vid djurparken, bjöd hösten innan upp mig att hålla ett Rotaryföredrag i Höör om de unika och omfattande stenåldersutgrävningar som då pågick i Malmö. Efter mötet tog han mig upp till djurparken.

Hela verksamheten på Fotevikens Museum har dokumenterats från första året. Här en kurs i knopslagning år 1998.

Två datorexperter i en minst sagt annorlunda situation. Rolf Nilsson och Jonas Stridsberg agerar munkar i en vikingafilm år 1997.

Göran Burenhult, arkeolog, visionär och sedermera professor, hade redan varit där och väckt förslag på att uppföra en rekonstruktion av den dös som han och jag och några till grävt fram resterna efter i Malmö. Kunde våra påträffade stenålderhus innefattas i detta dösprojekt? Jag tog kontakt med Lars Larsson, då utgrävare av jägarstenåldersbyn i Skateholm, numera professor i arkeologi, och med Leif Lüning, utbildningsledare på Lärarhögskolan i Malmö. Upptakten till ett stort, och på den tiden för Sverige fullständigt unikt forntidsprojekt, var gjord. Till detta projekt anslöt sig också Bengt. Han skulle komma att bli projektets ryggrad fram till dess han flyttade över till Foteviken.

Utifrån den naivistiska oljemålningen av en forntidsby togs i början av år 1995 ett stapplande steg mot det som skulle bli framtidens museum på Foteviken – eller som det hette i tidskriften Marinerat 1995:1: ”Kultur- och forskningscentrum vid Foteviken”. Under rubriken ”Var realist – begär det omöjliga!” presenterade Björn här sin framtidsvision i form av en modell av en byggnad. Det hela skulle bli ett modernt nybygge i gammal stil:

”Byggnaden ska vara utförd som ett långhus. Här kan placeras de tre skeppen Falsterbobåten, Falsterbopråmen, Foteviksskeppet och i förlängningen även Skanörskoggen. I en sidobyggnad kan arbetet med fyndhantering och konservering ske bakom en glasvägg så att allmänheten kan följa arbetet. Efterhand som fynden ökar kan man koppla till fler huskroppar med turistinformation och souvenirförsäljning som ett naturligt inslag. En vikingaby runt omkring är väl inte helt otänkbar heller.”

För att bygga en forntidsby fordrades emellertid lämplig mark. Om nu Stiftelsen Fotevikens Maritima Centrum legat på annan plats i Sverige hade denna uppgift varit tämligen lätt. Nu är det emellertid ett ovedersägligt faktum att Falsterbohalvön är Sveriges mest svårtillängliga område när det gäller just markfrågor. Marken är antingen ekonomiskt attraktiv eller också skyddad av samhällets stora regelbok. Här finns rikligt med unik natur som måste skyddas, platser med märkliga småkryp och viktiga områden för pippifåglar. Hur i hela friden skulle en nyfödd organisation utan pengar kunna skapa en stor friyta på denna plats?

Alltsedan sommaren 1995 pågick emellertid ett intensivt letande. Under Björns och mina diskussioner hade nämligen ett helt nytt framtidskoncept börjat ta form. Vi skulle inte skapa en traditionell forntidsby med några rekonstruerade hus. Vi skulle skapa ett eget rike! Med helt nya ögon började vi därför granska varje kvadratkilometer av lämpliga områden. På den tiden var fortfarande museet i hög grad inriktat mot marinarkeologin. Ideer om ett brett levandegörande av historien efter helt nya principer låg visserligen och skvalpade i två galna hjärnor men närheten till vatten var fortfarande ett måste för den nya anläggningen. Men var finna denna godbiten?

Otaliga utryckningar fick göras då Björn ständigt kom med nya förslag och möjligheter. Utmed sydkusten finns t.ex. ett vindpinat skogsparti intill stranden på en plats benämnd Fredshög. Området var till synes alldeles utmärkt, närheten till Kämpinge och resterna efter den vikingavall som fortfarande finns här var en realitet. Närheten till Bärnstensmuseet med den ivrige förkämpen för områdets historia Leif Brost var heller inget minus. Leif hade ju t.ex. redan arrangerat några enkla men publikdragande vikingadagar invid sitt museum.

Ett möte kom till stånd med länsantikvarien. Nere vid bodhögkvarteret invid ALU stenar fick en varm sommardag denna representant för det etablerade Kultursverige möta den idé - givetvis endast i lagom utvalda delar - som genomsyrade våra hjärnor. En karta över hela Vellinge kommun breddes ut på bordet. Genast lade länsantikvarien sin handflata över denna tryckta pappersbit. Handen täckte hela sydkusten och hela Falsterbohalvön.

- ”Det som min hand täcker är inte lönt att diskutera. Vi beviljar aldrig tillstånd till en sådan anläggning här!”

Detta var vårt första möte som museum med Krångelsverige. Innan man ens hade tagit del av våra nya kulturidéer var dessa till synes stoppade. Nu ska i ärlighetens namn sägas att så här i efterhand tycker jag att den högste beskyddaren av våra natur- och kulturvärden här i Skåne gjorde rätt i just detta fallet. Hur skulle det framtida Skåne se ut om alla tossingar fick sin vilja fram? Även om

detta besök den där sommardagen vid Falsterbokanalen skedde på ett mycket vänligt sätt och inte alls som ett markerat motstånd mot just det tilltänkta museet, gav det emellertid tydliga signaler att kampen för ett nytt rike inte skulle bli lätt. Från andra håll hårdnade mycket riktigt också snart motståndet mot etablerandet av den nya kulturinstitutionen. Motståndet kom nästan uteslutande från andra och mycket äldre kulturinstitutioner. Detta skulle tyvärr bli signifikativt för Fotevikens Museum under dess första sju – åtta år. Det absolut största motståndet kom alltså inte från samhället i allmänhet utan från det kulturetablerade Sverige i synnerhet:

- ”Ni ska inte tro att ni är något?”

Metoderna var många. Det låter fruktansvärt negativt att säga det men vill man förstå situationen som den unga kultursatsningen befann sig i måste denna bild tas med. Det hände inte sällan att representanter från Kultursverige leende satt med på samrådsmöten och nickade medhåll men efter mötena, långt från Foteviken, visade upp andra sidor. Systematiskt motarbetades t.ex. varje försök från Foteviken sida att få del av ens den minsta lilla smula av några offentliga bidragsmedel. Som gammal museiman måste jag säga att jag skämdes över det Kultursverige jag tjänat och trott på i tjugofem år. Nu först insåg jag vilken i mångt och mycket instängd värld för inbördes beundran och klapp på axlarna det var som jag i naiv tro arbetat för så länge.

Jakten på mark gick dock vidare. Området runt Foteviken hade hela tiden varit i centrum, det var ju här som den stora vikingaspärren under vatten fanns, det var här som det stora slaget stått den 4 juni 1134. Förankringen till en historisk plats kändes viktig redan från start. Ute på Lilla Hammars näs fanns en gård i själva byn som hade marker ner mot Foteviken. Gården var troligtvis till salu. Flera gånger gick Björn och jag här ute på markerna för att pröva realistiska möjligheter att bygga på detta område. Priset avskräckte dock – var hitta de miljoner som fordrades. Vi såg också problemen med länsstyrelsen torna upp sig och vi hade även medlidande med byborna som plötsligt skulle få mycket bilburen turism på sina vägar.

En sensommardag 1995 ringde Björn hem till mig.

- ”Jag har hittat platsen! Kom genast. Jag står vid det gamla reningsverket.”

FOTEVIKENS MUSEUM GRUNDAS

Vellinges reningsverk var byggt invid stranden till Höllviken. Här fanns resterna efter själva reningsverket med sina små hus och sin stora underjordiska anläggning med tillstötande betongkasuner för vattenreningen. Tre stora betonghallar på vardera 250 kvm under simpla plasttak fanns också. Verksamheten hade lagts ner redan för ett tjugofem tal år sedan och allt stod öde. Mitt på den stora grusplanen fanns ett väldigt berg av tillvarataget och krossat glas som skulle till återvinning. Glaset kom från den återvinningsstation som gränsade direkt till reningsverket. På andra sidan stationen låg ett enormt stort markområde, ca sex meter högt, mätt över den naturliga markytan. Här fanns den gamla deponiplatsen. Då, år 1995, var även denna övergiven och öde. Naturen hade återerövrat platsen, en frodig markgrönska med allehanda höga ogrässorter täckte i öar det väldiga området. Allt upptog en yta på 74.000 kvm.

Så stod vi där, Björn och jag och skådade eländet. Jag måste säga så eftersom platsen var den mest ogästvänliga jag besökt på länge. Själva deponin, som till stor del bestod av byggnadsavfall, täcktes visserligen av ett mer än två meter tjockt lager av lera och lerhaltig jord. Trots att platsen var stängd hade man emellertid fortsatt att föra upp högar av matjord. Hela området såg ut som en puckelpist – som ett kraterlandskap på månen, dvs. om det nu inte var för den grönskande och svårforcerade växtligheten. Detta område såg oss uppenbart som inkräktare. Efter en ansträngande gångtur hade t.ex. vildpersiljan märkt mig för två månader framåt. Jag var iklädd shorts och vildpersilja avger i solljus safter som hos mig åstadkom svårläkta sår på benen.

Inkräktarna hade dock funnit vad de så ivrigt sökt efter. Endast två fullkomligt galna människor skulle denna sommardag ha sett något vackert och utvecklingsbart i detta område som Gud och människor uppenbart glömt bort. Området är det högst belägna på hela Falsterbonäset. Det gränsar direkt till Höllvikens strand i väster och i öster skymtar Fotevikens vatten som en blå strimma. En klar

fördel var att marken tillhörde Vellinge kommun. Björn åtog sig att genast ta kontakt med Göran Holm och andra politiker i kommunen. Själv började jag skissa på hur det nya riket, som vi var i färd att bygga, skulle kunna se ut.

Den första idéen, som vi förde långa diskussioner kring, var att bygga miljöer från flera olika historieepoker. Som besökare skulle man först möta några vikingahus. Längre bort skulle man vandra genom ett gravområde med skeppssättningar och bronsålderhögar för att längst i norr träffa på en samling bronsåldershus. Det var ingen hemlighet att denna modell utgick från upplägget i Skånes djurpark; besökarna skulle på plats göra en tidsresa som innefattade flera epoker. Det ritades och det planerades men av allt detta blev intet. Här måste nog erkännas att det var jag själv som kommit i svåra tvivel. Om planerna genomfördes skulle vår anläggning bli likadan som många andra i Norden. Var fanns det unika – var fanns utvecklingsmöjligheterna – var fanns på sikt det fortsatta personliga engagemanget när väl husen var uppförda?

Det är synd att det inte finns bevarade bandupptagningar från alla de diskussioner som Björn och jag förde i detta ämne. Vi var egentligen rörande överens – vår ursprungsidé kunde inte genomföras. Det finns i Skandinavien ett otal projekt som startat med att forntidsintresserade gått samman i en förening för att bygga ett forntidshus. Under hela bygget arbetas det frenetiskt och med stor entusiasm men när väl bygget är klart dör initiativkraften. Huset – eller husen – står ofta kvar som närmast döda monument. Så skulle inte vår anläggning utvecklas.

En kväll hemma i Kulladal i Malmö höll jag på att sortera i mitt omfattande diaarkiv då plötsligt ett antal fotografier från platsen för den vikingatida staden Hedeby dök upp. Vid Hedeby hade man fört upp ett relativt nytt museum med moderna byggnader formade som långhus. Det var härifrån som Björn fått idén om ett forskningscentrum med byggnader i just denna formen. Det vikingatida Hedeby hade omgetts av en hög, halvcirkelformad vall som omslutit själva bebyggelsen och som öppnat sig mot vattnet. Då slog det mig plötsligt. Vi skulle givetvis bygga en vikingastad och inte en liten vikingaby! Två tuschskisser blev resultatet den där kvällen - en planskiss över staden och en vy från sidan där husens tak stack upp bakom den höga vallen.

Dagen efter låg skisserna på bordet framför Björn. Han var förvarnad via telefon redan sent på kvällen. I ett nu var det inte frågan om ett litet byggnadsprojekt på några få forntidshus, nu startade i stället planeringen för byggandet av en mindre vikingastad! De till synes omfattande galenskaperna hade nu fått en konkret form – än mera vansinnigt än tidigare. Vi behövde dock en organisation som bättre kunde svara till den blivande verksamheten än enbart den som stiftelsen kunde erbjuda. Det var i denna stund som Fotevikens Museum skapades.

Vill man sitta stadigt på en pall oavsett hur ojämnt underlaget än är ska man sitta på en pall med endast tre ben. Den står alltid tryggt och säkert. På samma sätt, menade vi, skulle vår verksamhet byggas upp kring tre huvudämnen - inte färre, inte fler. Dessa verksamhetsfält för det nya museet blev maritim och skånsk historieforskning, levandegörande av kulturhistorien genom en rekonstruerad vikingastad samt användandet av avancerad digital teknik för att sprida information och fakta. Det hände, och händer fortfarande, att besökare frågar var vi har våra museisamlingar. Vi brukar då peka ut över vattenvidderna och upplysa om att det är där som både magasin och utställningar finns, under vattenytan. Vårt museum har inga vaktmästare, vi har istället nära kontakt med dykare som vakar över föremålen. Vårt museums inventarielistor är bl.a. den enorma databas över förlisningar som vi en gång skapat.

Givetvis är detta en sanning med modifikation. Vi har redan nu, år 2005, efter endast tio år, ett antal större och mindre föremålssamlingar som kan rubriceras som traditionella museiföremål – men de föremål vi mest av allt håller kära ligger dolda av tonvis med vatten.

Vad skulle vi kalla vårt nya museum? Många namn diskuterades och förkastades. En dag bjöd jag ner min kollega Olof Eriksson för att han skulle ge sina synpunkter på vår framtidsidé.

- ”Varför krånglar ni till det?”, frågade han efter att ha hört på under en lång stund. ”Ni har ju redan namnet klart – Foteviken. Det är

spännande, det är internationellt, både en engelsman och en tysk kan uttala det och det är kort.”

Han hade rätt. Namnet Fotevikens Museum var i och med detta etablerat; i dagligt tal bara benämnt just ”Foteviken”.

Allt gick nu med en rasande fart. Redan i augusti 1995 hade en större bod på hjul placerats på vår nya mark. Bredvid stod en ordinär, mindre bod med en plåttillbyggnad där en enkel smedja riggats upp. En flaggstång var också rest och den 24 augusti samlades all personal för att se vår flagga gå till väders för första gången i vårt eget rike. Björn samlade den stora personalen i olika grupper runt flaggan, fördelade efter vad man arbetade med. Brandtal hölls, vi hade landstigit vid en okänd kust, funnit behag i denna och nu var det bestämt att detta i framtiden skulle bli vårt eget vikingarike. Det kan låta barnsligt men plötsligt tittade vi ut över nejden med en helt annan känsla. Redan nu var det några som inombords konstaterade att bortom kullarna låg grannriket Vellinge och ännu längre bort ett rike vid namn Sverige.

Så var det ju det här med ekonomin. Plötsligt blev det nödvändigt att anskaffa medel för driften – inte mycket men i alla fall tillräckligt för att, efter att ha vänt slantarna tre gånger, kunna betala förargliga räkningar. Björn stegade upp till de styrande i grannriket. Hur det egentligen gick till är fortfarande delvis en gåta. Personligen tror jag på att det förutbestämda spelade med. Tiden var också exakt den lämpliga för att göra just detta schackdrag. Tillbaka från sin utflykt till kommunhuset i norr och efter möte med bl.a. Göran Holm hade han ett löfte om att museet under fyra år skulle få totalt en miljon kronor – första året mycket, sedan avtagande i storlek. Vårt löfte till kommunen var att vi skulle vara självgående efter år 2000 – under förutsättning att någon hyra för marken inte debiterades. Å andra sidan lovade vi att försköna området och göra det tillgängligt för kommuninnevånarna.

Det kan kanske framstå som dåraktigt att äska kommunala medel som under en kort tid kontinuerligt skulle minska. Ni ska då veta att i just detta tänkesätt låg hela filosofin bakom starten av det nya museet. I Sverige är det oftast kutym att man inte kan starta en

Flaggan hissas den första dagen när vi år 1995 tar vårt nya rike i besittning. Flaggstången var placerad där i dag Pilgrimernas hus finns.

Vy över ”Högen” sett mot norr. Området där senare Vikingareservatet skulle växa upp var ytterst otillgängligt innan stiftelsen satte igång de stora avschaktningarna.

större kulturinstitution om man inte har 110% offentlig täckning. I den övriga världen byggs emellertid mängder med nya museer utan något sådant bidragssystem. Vårt resonemang var därför enkelt; det man kan göra ute i världen kan man göra i vårt nya rike. Vi valde helt enkelt att förkasta den svenska modellen.

Den lilla campen uppe på ”Högen”, som blev namnet på vår mark, skulle snart växa. Vintern 1995-1996 kom fort. Det var därför ett veritabelt grisväder när träsyllarna till bl.a. de fem arbetsbodar som stått som basläger för fosfatkarteringsgruppen vid Vellinge Väster lades ut uppe på den plats där i dag Pilgrimernas hus ligger. Här skulle vi komma att övervintra, likt polarfarare. För de som arbetade ute gav ett stort tunneltält skydd mot de isande vintervindarna. Vi fick låna parkeringsplatsen invid ridhuset tvåhundra meter bort. För att komma fram och tillbaka fordrades att plumsa i tjock snö i backig terräng. Kvällstid fanns inget ljus så vi trevade oss fram i bitande kyla och mörker. Det var i sanning en prövningarnas tid.

Det märkliga var att personalen snart fann sig i en situation som aldrig skulle ha tolererats på någon annan kulturinstitution som jag känner. De inte bara tolererade den, vissa älskade t.o.m. utomhusjobbet så mycket att de hellre ville slåss mot stormar och regn än vara inomhus. Tre kvinnor utmärkte sig alldeles speciellt, Ulla, Eva och Ingrid. De garvade skinn i det djupfrysta tunneltältet och när tjälen släppte trampade de lera till de lerklinade väggarna i våra tre första forntidshus. Inomhus fanns textilavdelningen som sydde vikingakläder av hjärtans lust. Här fanns dataavdelningen, administrationen och många andra avdelningar. Vi förberedde oss alla inför våren 1996 då vi på allvar skulle börja befolka vårt nya rike med äkta vikingar.

Det var ingen liten arbetsstyrka som vi hade. I mars 1996, när värmen började komma och utomhusaktiviteterna kunde ta fart, arbetade 55 män och 37 kvinnor på Fotevikens Museum. Av dessa var ca 6 personer kärnan i själva museet. Det hände en gång i början av Fotevikens Museums tillvaro att en besökare från ett annat museum med lite förakt i rösten påpekade att vi hade några personer som gick på lönebidrag, dvs. att staten täckte 75% av lönen och vi stod för 25%. Mitt svar var ett kyligt konstaterande av fakta:

Under vintern 1995-1996 arbetades det hårt med forntida husbygge. Här ett antal män och kvinnor som trampar lerklining.

Våren 1996 hade personalen fått vikingatida dräkter. Fotografiet är taget under en arbetspaus i vårsolen. På väggen hänger skyltar med huvudsponsorernas namn.

- ”Du kommer själv från ett statligt museum där staten betalar 100% av lönekostnaden. Våra lönebidragsanställda är specialutvalda och har minst lika stor kompetens som era anställda. Alltså är vi mycket bättre än ni eftersom vi sponsrar staten med 25%!”

- ”VI TAR DOM I FLANKEN”
Den mark som Björn lyckats erövra var den enorma deponiplatsen som sträckte sig utmed Höllvikens strand. Söder om denna låg den lilla återvinningsstationen och ytterligare söder därom själva reningsverket med alla byggnader. Vi var emellertid i trängande behov av en ordentlig entré till vårt rike och till parkeringsplatser för besökare. På något konstigt sätt hade vi alla blivit smittade av en initiativkraft som jag tror att dåtidens mest våldsamma vikingar skulle ha känt igen. Det gällde att utnyttja situationer och attackera hellre än retirera. Men det behövdes också list … kanske någon i stället med modernt uttryck skulle ha kallat det för skicklig marknadsföring.

Även om människorna för oss var de absolut viktigaste i det nya riket, behövde vi snabbt en miljö som kunde få vanliga dödliga utanför Foteviken att också se de visioner som vi hade inne i våra huvuden. Därför stod folk utomhus mitt i vintern och byggde forntidshus. Dessa små hus var nämligen en del i en medveten marknadsföringsplan. Så snabbt som möjligt måste vi visa att vi tagit marken i besittning – snabbheten skulle bli det överraskningsmoment som gav oss mer utrymme att manövrera på.

Innan snön släppt våren 1996 stod därför ett smedjehus och ett grophus färdigt. Förebilderna för dessa var utgrävningsfynd från vikingatiden utanför Ystad och Malmö. Grophuset inreddes snabbt till vävstuga. Ett tredje hus var tänkt som keramikverkstad men fick snart funktionen av hönshus. När väl verksamheten kom i gång på våren började nämligen givmilda människor donera hönor till forntidsriket! Hönorna kom hit på de märkligaste sätt. Priset tog nog den höna som åkt gratisskjuts i en stor hästvagn, vars ägare skulle kasta trädgårdsavfall. Stolt promenerade hon av vagnen och fann genast behag i rikets tupp. Hon fick ett långt och lyckligt hönsliv på Foteviken.

Från hönor tillbaka till strategitänkandet. Genast efter att de tre småhusen stod på plats, togs några av Vellinge kommuns styrande ner på besök. Jag minns det som om det var i går. De tyckte att allt vi gjort var väldigt stort och fint. De skulle bara ha vetat våra riktiga planer … en hel vikingastad! Då slog Björn till.

På platsen för vårt i dag, år 2005, nya entréhus låg på den tiden ett väldigt berg av grus och sand. Eftersom vi ville komma åt själva reningsverket längre söderut behövdes detta berg schaktas ner och jämnas till. Här skulle ju entrévägen från reningsverkets parkeringsplats upp till vikingariket gå fram. Så stod han där, Björn, inför alla positiva människor inom Vellinge kommun som tyckte att vi gjort något fantastiskt. Med utslagna armar vänder han ryggen mot åhörarna, riktar sig mot sandberget och säger högt:

- ”Och så vill vi ha detta också!”

En månad senare kom beskedet att berget var vårt. Från Björn kom inget tack, bara orden:

- ”Då vill vi ha reningsverket också!”

Här ska noga poängteras att detta obyråkratiska och faktiskt, trots de yttre formerna, mycket vänliga förhållande som rådde, och fortfarande råder, mellan Fotevikens Museum och politiker och tjänstemän i Vellinge för mig var något fullständigt nytt. Här såg jag den lilla kommunens stora fördelar framför de stora kommunkolosserna. Snabba beslutsvägar, ingen förödande dyr byråkrati – det hela var mycket märkligt för mig, den forna tjänstemannen från storstaden.

Det dröjde bara en kort tid innan vi fick beskedet att reningsverket nu också kunde inräknas i Fotevikens Museum. Insprängd i området låg emellertid fortfarande den lilla återvinningsstationen. Vid en guidning för intresserade Höllvikenbor berättade jag den sommaren om hur vi ständigt utökade vårt rike.

- ”Som ni ser har vi nu kommit så långt söderut att vi kan vända och ta återvinningen i flanken. Genom flankangrepp avgjordes alla forntida slag.”

Historia får aldrig bli en allvarlig affär; man måste kunna få berätta den med glimten i ögat. Sanningen var i stället den att mellan personalen på återvinningsstationen och museet redan från början uppstod nära och vänskapliga relationer. Till denna station vallfärdade tusentals Vellingebor varje år och alltså var det få som inte kände till det nya museet. Problemet startade emellertid när illvilliga tungor – för sådana fanns det givetvis också – föraktfullt började att benämna museet för ”soptippen”. Ingen av dessa kritiker hade emellertid själv varit uppe i anläggningen och sett det otroliga som pågick här. Efter att under flera år intensivt försökt arbeta bort detta skällsord – vilket med förkärlek då och då under åren togs upp på det att det helt säkert inte skulle falla i glömska – är det i dag ingen som utan rodnad kan koppla samman Fotevikens Museum med detta förringande namn.

Redan på sommaren 1996 hade vi etablerat en byggarbetsplats nere på reningsverkets mark. I anslutning till det här befintliga lilla röda tegelhuset med kök och omklädningsrum växte det nu fram en lång kontorsbyggnad. Hälften av huset bestod av sammankopplade modulhus i hög kvalitet som vi utan kostnad fått från den s.k. Radarstationen på LV4:s nedlagda övningsskjutfält i Höllviken. Den andra halvan bestod i ett nybygge från grunden. Skickligt sammanfogades alltsammans till den stora administrationsbyggnad som står här än i dag.

Sponsoravdelningen arbetade för högtryck. Det vändes och vreds på slantarna. Och så stod den bara där vintern 1996-1997, vår nya kontorsbyggnad på 400 kvadratmeter. Med byggnad och full inredning hade den kostat oss den fantastiska summan av 48.000:- i reda pengar, resten var sponsorernas förtjänst. Vilken fantastisk hjälp som det lilla museet i den stora museivärlden, David mot Goliat, hade av dessa våra välgörare. När t.ex. den stora, helt nya kopieringsmaskinen levererades av sponsorföretaget upptäckte företagets ledning att vi saknade en modern skrivare. Några dagar senare anlände det absolut senaste i skrivaretekniken … tillsammans med något ton kopieringspapper!

Redan tidigare hade sponsoravdelningen, eller marknadsavdelningen som den egentligen kallades, tagit fram en gul blankett med

rubriken ”Önskelista”. På Foteviken var det inte bara att gå och handla saker. Ville man ha något fick man allt vackert fylla i denna lista och lämna in till ”Marknad”. På detta sätt tog det två-tre veckor innan de flesta varor anlände. Man var alltså tvungen att utifrån detta tillvägagångssätt själv verkligen tänka till och planera sina egna arbetsuppgifter och sina behov. Inte ofta hände det då att man fann lösningar som inte tarvade nya prylar. När nödvändiga varor slutligen anlände var de antingen i form av gåvor eller också till kraftigt rabatterade priser.

En sponsorgåva som definitivt inte ansöktes om via någon gul önskelapp var vår stugby. Den bara kom. Plötsligt stod det sex helt inredda stugor på 28 kvadratmeter vardera med pentry, vardagsrum, dusch, toalett och sängar, alla tillfälligt uppställda på museets parkeringsplats. FBU-gården i Höllviken behövde inte längre sina stugor och vi hade fått ta över dem under förutsättning att vi själva forslade bort dem. Tillsammans med sex byggnadsbodar, vilka ombyggdes till stugor, skapades år 2002 Fotevikens stugby direkt intill Vikingareservatet och tjugo meter från Höllvikens vatten. Genom dessa stugor skulle Vikingareservatet årligen få en säker intäkt till sin verksamhet.

Vilken skillnad att arbeta på Fotevikens Museum jämfört med min förra arbetsplats Malmö museer. Där fick man vara glad om man kunde uppbringa en sponsorsumma av fem-tiotusen kronors värde. På Fotevikens Museum drog ”Marknad” varje år in varor för mellan 2 till 4 miljoner kronor! Vilka svårigheter hade jag inte när den årliga redovisningen till Kulturrådet skulle lämnas in. På en färdigtryckt blankett skulle man bl.a. redovisa museets ekonomi. En speciell ruta för sponsormedel saknades dock på blanketten. Kultursverige levde fortfarande kvar i den tid då Coca-Coladebatten stod högt – att sponsring var något fult som kunde äventyra kulturens frihet. Sånt dravel! Inte en enda gång under alla mina år på Fotevikens Museum har ett företag velat lägga sig i vårt kulturutbud.

Snabbt började emellertid nyheten om Fotevikens sponsorprogram sprida sig även i det etablerade Kultursverige. Många var de långväga museer, t.o.m. från Norrland, som började göra studiebesök hos oss för att lära sig de till synes mest basala sakerna inom mark-

nadsarbete – som t.ex. det fullständigt naturliga att skicka tackbrev och verkligen inte glömma bort sina välgörare.

TRE SKEPP BLIR TILL

Redan under mina första dagar i baracklägret nere vid Falsterbokanalen träffade jag Harry. En otrolig man även om jag i början inte till fullo förstod hans förträfflighet. Stor och kraftig med kläderna på svaj såg jag honom första gången när han bakom bodarna med en motorsåg gick lös på ett väldigt ekträ. Träflisen yrde; det tjöt i träet. Björn fick honom att stänga av helvetesmaskinen för att kunna presentera oss.

- ”Jo men visst!”, svarade Harry på sin så utpräglade finsk - svenska dialekt.

Harry Alopaeus är museiman från Finland. Sådana finns det gott om men vad som är bristvara är museimän som just Harry. Som marinarkeolog har han varit nere och inspekterat mängder med kända vrak i Norden. Hans minne är enormt. Om man frågar honom om hur lång en bult på ett skeppsvrak var eller hur långa speciella trädetaljer på olika vrak är, kan man kanske förvänta sig svaret:

”Vet inte. Det måste jag först kontrollera i mina anteckningar” eller ”Bulten var ungefär trettio cm”.

Så fungerar inte Harry. Frågar man honom får man genast svar som t.ex.:

- ”Bulten var 31,5 cm lång och 2,2 cm i diameter.”

Han är, rent ut sagt, ett levande lexikon i marinarkeologi och skeppshistoria. Och denne man var anställd på det oansenliga Fotevikens Museum!

År 1977 påträffade man i Lapuri i östra Finland ett välbevarat vrak efter ett skepp från sent 900-tal. Harry var själv med på dykningarna. Lapuriskeppet är 12 meter långt med en ovanligt stor bredd på 3 meter. Finnen Fredrik Koivusalo lät år 1992 rekonstruera skeppet

Björn tillsammans med faddrar för ett av husen. Företag som blev faddrar fick en handgjord järnyxa att hänga på väggen.

Fotevikens Vikingareservat sommaren 2000. Till vänster lagmanshuset och till höger Tinghöll under uppbyggnad.

men kopian ”Rus” förliste utanför estniska kusten. Fotevikens Museum åtog sig då under hösten 1995 att bygga en ny kopia. Detta skeppsbygge skulle under sommaren 1996 bli en av våra stora publikdragare.

Bakom en enkelt uppförd träpalissad mot havet växte det finska skeppet fram. Ur tjocka ekstammar klövs plankor vilka sedan upphettades på långa glödbäddar. Tack vare ångan och värmen blev träet böjligt och kunde formas så att det passade till ett skeppsskrov. Vilket intresse skapade inte detta skeppsbygge. Jag har aldrig sett så många frågvisa besökare på något annat museum.

Plötsligt en dag låg det delar till ett nytt skepp bredvid det finska. När jag närmade mig platsen såg jag en man som stod och högg ek så flisorna flög åt alla håll. Han tittade på mig, stack fram en riktig handfast näve och presenterade sig:

- ”Jan Mellring.”

På Fotevikens Museum hade vi nu två av Nordens mest meriterade byggare av rekonstruerade skepp. Jan och Harry var dessutom genom sina otroliga personligheter ett spännande inslag för publiken. Lägg därtill det för många besökare fascinerande ämnet om hur man bygger ett vikingaskepp. På museets öppettider sommaren 1996 blev det därför mycket guidning men endast lite byggande, det sistnämda fick anstå till morgnar och kvällar. Jan hade fått i uppdrag att bygga en fullskalekopia av det s.k. Foteviksskeppet. Till sin hjälp hade han eldsjälen Rolf Sjöberg. Skeppsoriginalet hade återfunnits i den vikingatida undervattensspärr som skyddat inloppet till Fotevikens hamnbassäng endast någon dryg kilometer från Fotevikens Museum. Skeppet, som är byggt år 1023, har varit 11 meter långt, har haft 14 åror och fört segel. Genom sin relativt smala form bör det ha använts som ett litet krigsskepp. Ett återskapat patrullskepp vars original för tusen år sedan seglat utanför vårt nya museum. Det ni!

Lapuriskeppet lämnade oss snart för att göra tjänst utmed de finska kusterna. Vårt eget skepp kunde emellertid sjösättas under stor pompa våren 1997. Ett samarbete med Radio Malmöhus gav till

Bygget av de två vikingaskeppen väckte stort intresse bland besökarna. Här håller Anders Bunse en guidning 1996. I förgrunden stäven till Foteviksskeppet.

En del av personalen i början av 1997. I bakgrunden ses Lapuriskeppet och Foteviksskeppet under byggnad.

resultat en namngivningstävling som kablades ut över stora delar av Skåne. Gun-Inger Nilsson från Malmö vann med sitt förslag: ”Erik Emune”. Erik var den kung som år 1134 stått som segrare i det stora slaget vid Foteviken. Vid sjösättningen stod den stolta namngiverskan själv i skeppets för samtidigt som en handgjord keramikbägare fylld med mjöd krossades mot stäven. Sedan följde hon med när skeppet knuffades ut i vattnet och för första gången mötte sitt rätta element. På säkra vikingaarmar bars den stolta vinnaren tillbaka till stranden.

Med ett eget krigsskepp kunde vi nu genomföra en aktion som skulle ge stora rubriker i tidningarna. Vi beslöt nämligen att annektera vattnet utanför Foteviken till vårt rike! Kung Erik av Pommern hade redan år 1429 infört Öresundstullen, världens längsta existerande skatt. Den upptogs ända fram till 1850-talet. Varje skepp som passerade Helsingborg – Helsingör fick erlägga tribut. Kunde Erik för sexhundra år sedan skulle vi också lyckas. En dag deklarerade vi därför inför en förbluffad dagspress att alla skepp som gick genom Falsterbokanalen kunde bli tvingade att erlägga skatt till kungen av Foteviken.

Det gällde dock att få effekt av denna marknadsföring. Erik Emune lade ut från stranden, fullastad med de vildaste vikingar. Av en ren händelse fanns redan den sjögående lotsbåten ute på Höllviken, till trängseln fylld av reportrar och TV-team. Två stora segelbåtar var på väg in mot kanalen. Plötsligt var det första skeppet bordat av märkliga människor från tider som flytt. Vilka fantastiska saker man i dag har ombord på sådana stora yacher! Matvaror, öl och vinflaskor i mängd började hivas ner i vikingaskeppet. TV-kamrorna surrade och folk förundrades. Det andra skeppet ägdes tydligen av någon som inte insåg historiens betydelse för nutidens människor. En kort stund verkade det som man tänkte bjuda upp till kamp men några dragna svärd mättade stridslusten. Bytet blev rikt.

Vilka tidningsrubriker och fantastiska TV-inslag det blev för vårt rike! Det var t.o.m. en person i det officiella Vellinge som lär ha utropat:

- ”Jag tror på affärsidén!”

Ska sanningen fram så här i efterhand var det hela givetvis fejkat. Segelbåtarnas ägare var vänner till Björn. Men det visste endast en handfull vid den tidpunkten. Och vi fick vad vi ville – annorlunda publicitet för det nya vikingariket.

Hösten 1999 anlände Mischa Naimark till Foteviken. Björn hade hittat honom på Internet och via e-mail. Mischa, en relativt ung man, var bördig från nordvästra Ryssland, talade endast ett fåtal ord engelska och var dessutom utpräglat ordstum. Han hade under flera år undersökt den urgamla traditionen med sydda träbåtar i sin hemtrakt. Visserligen tillverkades den sista båten i denna gamla teknik på 1920-talet men genom intervjuer och genom inventering av båtrester hade han blivit en hejare på att bygga sydda båtar.

Vi ville ha över honom under fem månader för att på plats förfärdiga en sydd träbåt. Jag skrev personligen ett brev till kulturministern och föreslog detta som ett unikt och mycket otraditionellt samarbetsprojekt mellan Ryssland och Sverige. Från Foteviken skulle Mischa sedan kunna bege sig till Uppsala och rekonstruera en av de unika gravbåtarna från Valsgärde gravfält, båtar från 600-talet som också varit sydda. Som tack fick jag ett brev tillbaka där departementet i bestämda och faktiskt i smått ironiska ordalag minsann påtalade att alla ärenden skulle gå via kulturrådet. Precis som inte vi visste detta. Nu var det emellertid så att ärendet brådskade och för att få fram ett snabbt beslut ville vi testa denna annorlunda väg.

Situationen var alltså den samma som vi var vana vid. Hur många gånger har vi inte under åren fått bakslag från det officiella Sverige och varje gång har vi bemött detta med orden:

- ”Det gick inte, då gör vi det ändå!”

Resultatet blev att vi bjöd in Mischa och själva anställde honom i fem månader. Det hela var fantastiskt. Mischa sändes genast ut i Skånes vilda skogar med en yxa, mat i form konserver, med konservöppnare och ett vikingatält. Han skulle ordna råmaterial till båten och mer ansåg han sig inte behöva för att utföra arbetet. Tillstånd hade inhämtats från en av de skånska slottsägarna. Efter någon vecka blev Björn plötsligt orolig. Det var ju höst och jakt-

säsongen hade börjat. En patrull sändes ut för att försöka finna ryssen.

Han hade överlevt. Med endast sin yxa som redskap hade han fällt furor, spjälkat dem till plankor, dragit upp granrötter och lagt dessa i tjära. Ödmjukt frågade han t.o.m. om han skulle samla ihop huggspånen så att dessa inte låg och skräpade i naturen! Mischa är fantastisk. Vi kallade på pressen och de blev djupt förundrade över tekniken att med granrötter binda ihop en plankbåt. Mest av allt var det nog den fåordige ryssen som imponerande:

- ”Var i hela friden gräver ni fram alla era märkliga och spännande medarbetare”, var t.ex. en fråga som jag fick av en av dagspressens journalister.

- ”På Internet”, blev mitt svar.

Med Lapuriskeppet, Erik Emune och Mischas kunskaper hade Fotevikens Museum tagit steget in i skeppsbyggarbranschen. Vad vi då inte visste var att dessa skepp endast var förarbetet till den stora utmaning som snart skulle följa inne i Malmö hamn; bygget av världens största kogg.

MÖTET MED BESÖKARNA

I slutet av sommaren 1995 stod det klart att vi redan nästa år skulle kunna ta emot besökare i vårt nya forntidsrike. Personalen behövde så snart som möjligt samtrimmas för denna uppgift. I mitten av augusti drog därför ett antal vikingar under Bengt och Pers ledning in till Malmö för att delta i årets Malmöfestival. Ett speciellt område nere i hamnen hade avsatts till att visa upp kulturaktiviteter. Här fanns vanliga plasttält, här fanns traditionella bord med broschyrer och mängder med skärmar med långa texter och bilder, här fanns aktörer varav många bara satt eller stod vid sina tält – och så fanns vi. Detta var första gången vi stal showen – under de kommande åren skulle det i olika sammanhang bli inte alltför ovanligt.

Mitt i hamnområdet hade ett antal vikingatält slagits upp. Djurfällar, redskap, träkubbar, lägereld och mycket mera drog besökarna likt

flugor till platsen. Alla aktörerna var påklädda forntidsdräkter – det är viktigt att notera att de var påklädda. En reenactor är nämligen aldrig utklädd, han är påklädd. Att säga något annat är som att svära i kyrkan. Redan nu fick vi kontakt med skolklasser. Många lärare som varit på platsen en dag kom tillbaka nästa dag med hela sin klass i släptåg. Här fick barnen lära sig göra upp eld, baka, slå flinta, skjuta med pilbåge men också lära hur man ställde frågor till en flertusenårig människa. Ibland måste Bengt lägga pannan i djupa veck under det flätade pannbandet av skinn innan han kunde svara på barnens kluriga frågor.

Våren 1996 bestod den publika delen av Fotevikens Museum av tre små hus, två skepp under byggnad och ett tiotal mindre vikingatält – det var faktiskt det hela vi hade att visa upp. Miljön var minst sagt spartansk. Fortfarande var det stora området bakom vår lilla husklunga ett otillgängligt puckelpistlandskap. Endast en smal remsa utmed havet kunde sägas vara tjänligt för besökare att vistas på. Stoltheten hos varje vikingaaktör gick det dock inte att ta miste på. Vi var äntligen på väg att förverkliga en dröm! När sommaren gick mot sitt slut kunde det konstateras att nyfikenheten på vad galningarna uppe på ”Högen” gjorde hade varit stor. Ett tusental skolbarn och kanske upp emot femtusen besökare hade då gästat vår ”forntidsby”.

Bengt Fredriksson blev den pedagog som fick till uppgift att bygga upp skolverksamheten. Visst skulle det vara så, han hade ju under många år levt som praktiserande stenåldersmänniska i de djupa skogarna mitt i Skåne. Nu var det emellertid vikingatid som gällde. Bengt skrev i Marinerat hösten 1996:

”Vi har här en möjlighet till att ge våra växande barn och ungdomar bättre förutsättningar till att verkligen förstå innebörden av ett liv för t.ex. 10.000 år sedan. Ibland talas det om ett sjätte sinne, kanske är det ett förlorat sinne som nötts bort i samma takt som urbaniseringen påverkat vårt samhälle. Men lite av det där ”sinnet”, som man kan kalla natursinnet, vill vi återge till barnen. Detta innebär nödvändigheter som att göra upp eld, hantera jakt, kunna planera, kunna lita på sin egen överlevnadsförmåga samt att förstå miljön och dess möjligheter.”

Snart skulle andra medarbetare ansluta sig det unga museet. En kväll ringde telefonen hemma hos mig. En artig mansröst med en annorlunda, jag skulle vilja karakterisera den som sirlig, röst presenterade sig i väl artikulerade ord:

- ”God dag. Mitt namn är Peter Ross Lindholm.”

Detta blev inledningen till ett nytt kapitel i Fotevikens historia – det som handlar om den svåra konsten att berätta och att guida människor in i en drömvärld. Tack vare de isländska sagorna och legenderna vet vi att bland de människor som under vikingatiden aktades högt var just dåtida berättare som kunde trollbinda sin publik. Berättelserna förr var viktiga. Under långa höst- och vinterkvällar frodades just berättarkonsten mellan olika generationer kring husens eldar. I dag har denna sociala del helt gått förlorad. Skulle vi försöka ge en bild av dåtiden var det alltså viktigt att lyfta fram berättarkonsten.

Peter blev direkt anställd, till att börja med som guide. Eftersom jag själv höll ett femtiotal föredrag om året var det intressant att se hur två olika personligheter, den unge och den något äldre, började utvecklas genom att lära av varandra. En dag besökte en tidningsreporter den allmänna guidning som museet bjöd på. Lyriskt berättade hon sedan i artikeln om guiden Peter och hur denne inte bara en utan flera gånger under guidningen bortgift henne med någon historisk person. Just detta, att attackera besökarna och ställa dem i centrum för berättelsen och guidningen, var en av de ingredienser som jag själv velat skulle lyftas fram. Peter gjorde det nu med den äran.

I det vikingarike som vi var i färd med att skapa skulle människorna vara de viktigaste – husen bildade endast den miljö där mänsklig, historisk aktivitet kunde återskapas. Jämfört med alla andra existerande forntidsbyar hade vi dessutom medvetet valt en period som ingen annan sysslade med – dvs. sen vikingatid på gränsen till tidig medeltid. En av fördelarna var att vi kunde använda oss av det äldsta skriftliga källmaterialet som ingående beskriver människorna här i Norden. De isländska skrifterna går ju tillbaka till just 1100-talet. För att berätta episoder ur dessa unika dokument måste vi

dock vara bekanta med dem. Och inte bara med dessa nordiska källor. Mängder med annaler och krönikor från de medeltida europeiska klosterbiblioteken finns bevarade. Dessa skrifter står emellertid på latin, gammalgrekiska, tyska eller franska. Vi behövde helt enkelt en historiker som behärskade dessa språk.

Ingen kunde vara lättare att finna. Redan på 1980-talet hade jag träffat Karl-Fredrik Wasén. Han praktiserade då under en längre tid på Malmö museer och uppgiften hans var att sitta och katalogisera föremål. Vilket slöseri med kompetens! Alltså stod Karl-Fredrik nu en dag plötsligt på Foteviken. I ett nu hade det unga museet en utbildade historiker vars motsvarande språkkompetens saknas t.o.m. på de större museerna i landet. Det historiska, skrivna källmaterialet blev således redan från första början viktigt för oss. Utan detta skulle vår undervisning och guidning av vikingatiden endast bli traditionell svensk museiguidning, dvs. utgå från enbart ett arkeologiskt material och med mängder av gamla klyschor. Till dessa ingår att besökarna får höra vad man åt, att man jagade och fiskade, att man begravdes och annat slätstruket, opersonligt och tämligen självklart. Vad vi från första stund sökte efter var att kunna lyfta in nya dimensioner och utmaningar i berättelserna genom att fokusera på dåtida människor och personligheter. Karl-Fredrik blev den som skulle komma att plocka fram material för att täcka denna del av vår museiverksamhet. Att han sedan sommartid som rikets nye biskop kunde vandra omkring i sin munkdräkt bland besökarna och prata latin och ”kristna” förtappade själar var bara ett plus.

Redan i starten skapades ett kulturbegrepp som snart skulle bli välkänt långt utanför vårt rike, ja t.o.m. långt utanför våra grannriken Vellinge och Sverige. En dag kom ett äldre amerikanskt par på besök. På bräkig och högljudd amerikansk dialekt kommenterades allt vad de såg när de gick runt bland våra tre små hus och våra två skepp under byggnad. Överallt fanns påklädda vikingar som arbetade med olika saker. Allt var bara:

- ”Oh! How nice!”

Plötsligt vände sig damen mot guiden, log ett brett leende i sitt hårdsminkade ansikte och bräkte fram:

- ”Are there many Vikingreserve like this in Scandinavia today?”

Förbluffade stirrade vi på henne. Hon trodde på fullt allvar att vi var ättlingar i rakt nedstigande led till vikingarna – att vi motsvarade indianerna i hennes hemlands indianreservat! Namnet var dock superbt och fastnade genast i våra hjärnor. På många platser i Europa finns det rekonstruerade forntidshus – på Foteviken finns dock världens enda Vikingareservat. På detta sätt föddes namnet på vårt rike.

Redan från starten var publikintresset stort. Inte så att det vällde in tusentals besökare under en vecka men de som kom var frågvisa. Det var faktiskt ingen hejd på det bombardemang av frågor som vikingaaktörerna utsattes för. Under dessa pionjärår anslöt sig två kvinnor i sin bästa ålder, Eva Olin och Elsbeth Wahlstedt. Detta avlastade oss när det gällde guidningar och frågvisa inkräktare i vårt lilla rike. En septemberdag år 1997 dök det upp ytterligare en kvinna på Fotevikens Museum, Eva Dahl. Vid den tidpunkten vimlade det av människor i organisationen och det var inte lätt att hålla allas namn i huvudet. Mitt minne när det gäller moderna personnamn är lika flyktigt som en isbit i sommarsol. Jag kan däremot i stort alla Malmös skattebetalare år 1517 men tyvärr har jag ingen användning för den kunskapen. Men Evas namn var praktiskt, kort och koncist. Tillsammans med Lisbeth Nyman skulle hon dessutom komma att bli den administrativa ryggrad som bar upp, och fortfarande bär upp, hela museet. Man kan ha hur många idéer och hur fin forntidsanläggning som helst men har man inte ordning på det bakre arbetet blir alltsammans bara pannkaka.

Eva började med att ordna upp i vårt stora vikingaregister. Därifrån var steget inte långt till de många skolutskick och skolbokningar som måste göras. På skolsidan hade under denna höst allting bokstavligt talat exploderat. Lärarna trängdes för att få boka in sina elever. Med den ökande skolundervisningen uppstod snart ett stort problem. Foteviken kan vara världens mest underbara plats – men platsen ute vid stranden kan också vara hårt utsatt för blåst eller regn. Om dessa två naturfenomen kommer samtidigt blir det inte så roligt. Hur göra om detta inträffade när våra skolbarn var på plats? Var skulle de söka skydd och ändå kunna få en vettig upplevelse-

Bengt Fredriksson till höger under övningen ”dra käpp”, en av många populära tävlingsgrenar på 1998 års vikingamarknad.

Det primitiva Valhall sommaren 1999. I hallens ena kortsida har ett provisoriskt kök byggts upp. Till höger författaren som denna dag firade 50 år.

lektion? Räddningen blev en av de gamla hallarna från reningsverkstiden.

Av tre befintliga hallar beslöt vi att provisoriskt göra om den ena till en reservplats för skolbarn. Bengt Fredriksson fick uppdraget att av en 250 kvm hall med betongväggar, läckande plasttak, asfaltgolv och stora plåtportar i gavlarna göra en miljö som kunde passa. Resultatet var över förväntan. Grusgolv, trästockar att sitta på, stora urholkade trästammar som täckte väggarnas järnpelare … det var helt enkelt otroligt vad som kunde göras av ingenting. När så en av de arbetssökande, som hade konstnärlig begåvning, bad att få göra väggmålningar blev detta pricken över i:et. Fantastiska konstverk prydde plötsligt väggarna. Här fanns en målad port i ett vikingatida långhus som var så verklig att man lätt kunde gå fel, här låg en viking och sov på skinnfällar och här satt några vikingar och vägde silver. Att det i just denna målning insmugit sig en liten modern digital väckarklocka var bara ett kul inslag, användbart i skolundervisningen.

Besökarna under dessa första år var inte bara skolbarn och nyfikna turister. Företag och föreningar hade redan börjat höra av sig. Genom den nya samlingslokalen, kallad Valhall, kunde vi bjuda på långbord, sittbänkar och god mat. Men tala om primitivitet! Det var verkligen ett äventyr att arrangera en träff på Foteviken. Tack vare att arrangemangen kombinerades med mat blev det emellertid alltid väldigt lyckat. Mat är viktigt – och det ska vara god mat och ”möen mad”. Med detta i arrangemangen blev primitiviteten en extra, välsmakande krydda. En blick i backspegeln gör att jag bara kan konstatera att vi hade en väldig tur när det gäller den kulinariska verksamheten vid det unga museet. Kjell Bjärlestam drev, och driver fortfarande i skrivande stund, Ärtholmens restaurang i Malmö. Tänk er att kunna hitta en krögare som var lika tokig som vi själva. Redan från första stund av vårt samarbete bannlystes ordet ”problem”. Istället gällde det att hitta lösningar och ibland improvisera, att köra ”ad hook”. Kjell har just en sådan personlighet som krävs för detta. Allt ska vara kvalitet, maten ska vara prima och av sådant omfång att man inte behöver använda förstoringsglas. Svårigheter löses allt eftersom de dyker upp. Att dock starten var minst sagt primitiv säger sig självt. Från köket i Malmö kördes t.ex. all mat i

frigolitförpackningar ner till festhallen i Foteviken varje gång vi hade gäster. Nu, tio år senare, kan vi skratta gott åt det hela. I dag har Kjell tillsammans med museet byggt ett enormt, hypermodernt kök direktkopplat till Valhall. Av Valhall med asfalt och läckande plasttak har blivit ett vikingalånghus som tar andan ur besökaren. Vi har t.o.m. moderna toaletter och inte de mobila enheter som besökarna från början fick hålla till godo med!

VIKINGATÅG NORRUT

Vårt nya vikingaskepp låg sommaren 1997 på redden utanför Vikingareservatet. När augusti närmade sig vaknade emellertid den gamla vikingalusten att färdas över djupa vatten och erövra nya länder. Lystna blickar började därför kastas mot den stora, främmande staden norr om vårt vikingarike. Den årliga Malmöfestivalen närmade sig och vi beslöt att göra en raid – inte för att vinna trälar och silver utan för att vinna respekt och förundran. Man kan också kalla det för en form av effektiv marknadsföring.

Det hela var mycket enkelt. Skeppet skulle segla till Malmö, vi skulle slå upp ett vikingaläger i Slottsparken invid kanalkanten och vi skulle övernatta några dagar. Först blev vi inte trodda av festivalens ansvariga, sedan började den byråkratiska verklighet som vårt grannland drabbats av att göra sig gällande. Bl.a. skulle det inte få göras upp en liten lägereld eftersom detta kunde skada gräset! Nu blev det eld ändå, vi grävde helt enkelt bort det gröna under härden och återställde det innan avfärd genom att trampa tillbaka grästorvorna. Svårare än så var det inte. Var är problemet?

Vilken känsla när Erik Emune med fjorton åror ute tog sig genom Malmös kanaler till baslägret. Vilken känsla när mängder med festivalbesökare trängde på för att beskåda livs levande vikingar. Mot en liten summa silver kunde dessa dessutom få lov att göra en kanaltur på skeppet. Själv satt jag i fören och berättade om vad vi passerade under färden, Rolf Sjöberg stod i aktern vid styråran medan alla de som betalt fick slita så svetten rann utmed årorna. Det var ett alldeles utmärkt arrangemang. Våra betalande roddarträlar var dessutom, trots kroppsansträngningarna, mer än väl nöjda när de steg ur skeppet.

En kväll stod åtta herrar vid kanalkanten. På den tiden var jag med i Gammeldanskens vänner och jag hade givetvis bjudit in till en kvällstur på Malmö kanal. Claes Smith, nattklubbsägaren, fixade mat och dricka och så bar det iväg. Det var en sådan där förtrollande kväll som det bara kan vara i augusti. Utmed kanalens södra sträcka pågick paddeltävlingarna med stora paddelkanoter. Företag lät sin personal klä ut sig och sedan fick dessa tävla i kapp-paddling i långa asiatiska paddelkanoter. Vad man denna kväll inte visste var att ett vikingaskepp kommit smygande bakom tre lag som just skulle till att starta. Kanalkanterna var packade med åskådare.

Startsignalen gick. Högtalare dånade ut speakerns röst när han exalterat refererade de tre företagens kamp. Plötsligt blev det tyst några sekunder och sedan gick rösten upp i falsett:

- ”Och nu kommer det ett vikingaskepp!”

Trots att vi startat långt bakom fältet, och trots att vi bara hade åtta åror ute, gick Fotevikens Museum och Gammeldanskens vänner om hela startfältet. Vi rodde t.o.m. så starkt att en av årorna sprang sönder mitt framför hederstribunen. Tala om att stjäla föreställningen!

Tåget norrut sensommaren 1997 gav mersmak. I maj 1998 blev Björn uppringd av en kvinna från Stockholm. Hon började med att förklara sitt ärende ungefär så här:

- ”Vi är i år arrangörer av det Europeiska kulturhuvudstadsåret men vi har fått problem. Vi behöver er hjälp.”

I detta läge stirrade Björn förvånat in i telefonluren. Att Stockholm skulle be oss ute i den föraktade provinsen om hjälp var något nytt och overkligt.

- ”Vi har många presskonferenser”, fortsatte kvinnan, ”men de utländska journalisterna har bara en fråga som ständigt återkommer – När kommer vikingarna? Vi har ju inte alls lagt in något så dumt i programmet. Kan ni hjälpa oss?”

Visst kunde vi det. Eftersom man samtidigt skulle ha en regatta med forntidsbåtar som paraderade framför Vasavarvet var det självklart, tyckte vi, att Erik Emune skulle vara med. Dessutom beslöts att en hel busslast av vikingar skulle delta. Redan året innan hade museet köpt in en stor buss för femtio personer. Bland vikingarna fanns det två som hade körkort för buss. Det enda problemet var att växellådan ibland krånglade men vad gjorde det. Vår biskop Karl-Fredrik åkte upp i en personbil med vikingaskeppet på släp och dagen efter följde den övriga personalen i en fullastad buss. Skeppet och biskopen övernattade på en prästgård i Östergötland. Marknadsföringsavdelningen såg till att pressen fick nys om detta och nästa dag kunde förvånade östgötar läsa att Fotevikens biskop och skepp passerat landskapet under sin färd norrut för att kristna Birka.

Vilken entré genom Stockholm. Först ett elva meter långt vikingaskepp på en trailer och bakom detta en buss med konstigt påklädda människor. Även om vår vistelse skulle vara i en hel vecka hade nämligen beslutats att alla moderna kläder skulle lämnas hemma. Ett trettiotal äkta vikingar var följaktligen i färd med att inta ”Träholm”. I ett pressmeddelande klargjordes att skånska vikingarna landstigit vid ”Träholmen” eftersom de var på väg för att kräva hämnd för slaget vid Fyrisvallarna på 980-talet. Troligtvis skulle man dock skona befolkningen i den usla lilla byn invid Mälarens vatten och bara bränna det rika Uppsala!

Ska man nu göra något kan man lika bra göra det ordentligt! Pressmeddelandet hade effekt. Under de tre dygn som vi låg i vårt vikingaläger, placerat tvåhundra meter utanför Vasavarvets entré, strömmade besökare hela tiden genom lägret. Åtta tält var på plats, därtill en mobil smedja. Problem hade emellertid uppstått innan vi slagit upp tälten. En kommunal tjänsteman från Stockholm mötte bussen vid den stora gräsplanen mellan Vasavarvet och Nordiska museet. Förvånat stirrade han på de trettiotal vikingar som avsteg bussen. Att det skulle komma ett ”teatersällskap” hade han inte fått någon uppgift om. När dessutom dessa började lasta ur vikingatält blev det kaos i hjärnan på denne byråkrat.

- ”Här får ni inte campa!” Rösen var av typiskt svenskt tjänstemannamyndigt slag.

Björn kallade då till ting. Så är nämligen vår sed när viktiga beslut ska tas. Runt mannen slöt sig skaran av vikingar.

- ”Vi får inte vara här på denna sköna gräsmatta. Man har föreslagit grusplanen längre bort men vad säger ni istället om den lilla dungen där borta.”

Ett samstämmigt bifall hördes.

- ”Det är absolut förbjudet att beträda den marken”, svarade stockholmaren.

Då stirrade Björn på mannen. Samtidigt började han sakta dra upp sitt långa svärd ur skidan. Effekten blev påtaglig.

- ”Men för er gör vi ett undantag”, stammade stadens representant.

Artiklarna i pressen om vilda vikingar från Skåne gjorde att inhemska vikingar redan innan första dagen var till ända hade slagit upp egna vikingatält. På detta sätt växte den impoviserade tältbyn snabbt. Det hela artade sig till att bli ett ståtligt skådespel.

- ”Vi måste ha en fightingshow!”

Kravet kom från Mälarvikingarna. Givetvis ställde vi skåningar upp. Slaget skulle stå på en stor gräsmatta. Två linjer ställde upp, kungarna började smäda varandra och sedan brakade det hela loss. Jag överdriver inte om mellan ett och tvåtusen åskådare var vittne till det som nu hände. Ingen var beredd på realismen i framförandet. Svärden slog gnistor, träflisen rök ur sköldarna och det var ett vrål som t.o.m. döva kunde höra. Föräldrar drog förskräckta sina barn närmare sig och det framgick tydligt att många trodde att det hela var på riktigt. Det här var inte som en fotbollsmatch mellan MFF och AIK. Här var det inte supportrarna utan aktörerna som blivit springande galna. Fyra gånger under två dagar fick showen spelas upp. Stockholmsvikingarna hade dock inte den internationella träning som skåningarna när det gällde säker fighting. Blodvite uppstod under samtliga föreställningar hos folket norr om fäbodarna vilket väckte förundran bland den yngre publiken:

- ”Kolla. Han blöder på riktigt! Häftigt!”

En annan bild av vikingatiden gavs i baslägret. Här fanns kvinnor och barn, här fanns hantverkare och sagoberättare. Under de tre dagarna besöktes lägret av uppskattningsvis mellan 8 - 10.000 besökare per dag. Allt var så verklighetsfrämmande. Tänk er bara att ligga och sova i halm i vikingatält utanför Vasavarvet. Min hustru och jag tog tidigt på morgnarna promenader på Djurgården, iklädda enbart vikingakläder. Det stora vikingasvärdet hängde vid sidan. Vad då lagen om förbud att bära kniv och annat stickvapen! T.o.m. passerande poliser hade överseende. Detta var i sanning en upplevelse för livet. Nere i lustbåtshamnen tvåhundra meter från lägret red samtidigt vårt vikingaskepp stolt på Mälarens vatten tillsammans med andra rekonstruerade skepp.

Så kom dagen då skeppen skulle paradera förbi tusentals av åskådare. En museikvinna från Kultursverige var utvald att vara speaker. Med stigande irritation stod Björn och åhörde vad som gick ut ur högtalarna. Uppenbart var speakern inte det minsta påläst om äldre skepp.

- ”Det här är pinsamt”, väste han i mitt öra. ”Erik Emune kommer strax in, gå och ta micken från henne.”

Vikingakungen hade talat, det var bara att lyda. På den tiden var det den mjuka och pacifistiska linjen som gällde på alla museer. Barnen skulle inte få lära sig om krig och elände, allt skulle till synes vara solskensglatt och fritt från våld, t.o.m. när man talade om vikingatiden.

- ”Kan du berätta om er båt?”

Jag hade nått fram till speakerkvinnan.

- ”Det är ingen båt, det är ett skepp.”
- ”Jaha, men varifrån kommer ni?”
- ”Från Fotevikens Vikingareservat granne till landet Skåne!
- ”Det var en lång resa. Varför?
- ”Vi har kommit för att bränna Mälarens stränder.”

Effekten var påtaglig. Kvinnan kom av sig.

- ”Som du säger.” Rösten var nu pedagogisk och musealt myndig. ”Verkligheten för tusen år sedan, under vikingatiden som den här perioden kallas, var fredlig och inte alls så krigisk som man tidigare fått lära sig. Det är den nya forskningen som kommit fram till detta. Eller hur!”

Rösten var uppfordrande. Detta var det officiella Museisverige som talade till folket. Svaret som gick ut i högtalarna överrumplade speakern i sitt kortfattiga konstaterande, framförd med långt utdragen skånsk accent:

-”Näh!”

Intervjun slutade lika hastigt som den börjat. Vi var uppenbart inte rumsrena i kultureliten.

Från Stockholm seglade, eller rättare sagt bogserades p.g.a. motvind, Erik Emune till Birka. Vi andra tog bussen. En kväll hade Birkamuseet inbjudit till stort gille tillsammans med den inhemska vikingaföreningen. Som tack för maten stegade några av oss fram med biskopen i spetsen. Björn höll upp en stor keramikstaty av asaguden Tor, förklarade att vi kommit för att kristna Birka, satte statyn på marken och krossade den med en yxa. Biskop Karl-Fredrik mumlade ett par latinska böner. Själv samlade jag samman skärvorna, räckte dem till museets chef med besked om att de gärna fick ställas ut men aldrig sättas samman igen. Effekten av detta, som vi tyckte, oskyldiga skådespel var oväntad.

En massiv tystnad drabbade festen. Snart steg emellertid ett vrål som måste ha hörts in till fastlandet.

- ”Döda prästen!” skreks det från många håll och folk grep efter sina vapen.

Vad vi inte visste var att den lokala vikingaföreningen avsagt sig den kristna tron och helhjärtat blivit asagudsdyrkare. Och så kom vi och tackade för gillet genom att slå sönder deras gud!

Vårt vikingaskepp Erik Emune på Stockholms ström år 1998 på väg mot Birka.

Samma skepp någon månad senare i Odensjön i Skåne. Några ur besättningen tränar inför kvällens teaterföreställning.

Situationen var allvarlig. Mälarvikingarna var många. Hur absurt det än låter hade plötsligt allting blivit på riktigt. Stor-Lasse, brandman i det civila, tog kommandot:

- ”Bilda linje!” röt han.

Fjorton skåningar med svärd och sköldar ställde sig framför biskopen. Många var tränade av Europas skickligaste fighterinstruktörer när det gäller vikingastrid. De två grupperna brakade samman. I bakgrunden stod Birkamuseets chef och vred förtvivlat sina händer. Vilka gäster hon fått! Tack vare den taktiska träningen kom Mälarbornas märkliga stridslystnad dock snart av sig. Förbittrade samlade sig då en liten grupp som högtidligt gick upp till Ansgarsmonumentet för att pinka på det. Vi trodde inte våra ögon.

Det har runnit mycket vatten i åarna sedan den gången. Många svenska vikingagrupper hade vid den tidpunkten inte så stor internationell erfarenhet av reenactment och de spelregler som umgänget med olika kulturer fordrar. Numera är situationen en helt annan. För att visa att vi också, dock omedvetet, klampat in på ett känsligt område skänkte Foteviken efter en tid en ny, hel avgudastaty till Mälarvikingarna. Men ingen ska kunna fråntaga oss skåningar segern på Birka i augusti 1998!

Detta årets vikingaraider avslutades på ett märkligt sätt. Eric Lilius, konstnär och gammal bekant till mig, ville ha upp oss till Odensjön för årets stora sångarspel. Det var den lokal hembygdsföreningen som i ett flertal år under en enda sensommarkväll bjudit på teater vilken avslutades med någon berömd personlighets framträdande. Platsen, Odensjön vid Röstånga i Skåne, är den mest spännande och mytiska man kan föreställa sig. I tidernas begynnelse har en meteorit slagit ner här och åstadkommit en våldsamt djup sjö med en yta på så där hundra meter åt båda hållen. Sjön har smala stränder som hastigt reser sig till kraftiga bergssidor av söndersmulad sten. För att komma till platsen får man fotvandra någon dryg kilometer.

Och nu skulle man framföra den berömda isländska sagan när Egil Skallagrimsson under vikingatiden kom seglande i Öresund, landsteg och brände Lund. Odensjön blev denna kväll Öresund och några uppbyggda hyddor på en pontonbrygga blev Lund. Vårt vikingaskepp Erik Emune fick symbolisera en hel isländsk flotta. Mer än tusen betalande åhörare fanns på plats, kvällen var underbar, det hela var hur tokigt som helst.

Repetitionen skedde under eftermiddagen. På en flotte en bit ut från den del av stranden där åhörarna skulle sitta hade man placerat ett piano. Här skulle den då väldigt populäre Mikael Samuelsson sjunga när augustimörkret lade sig. Noggrant fick vi alla våra förhållningsregler. När teatern var slut skulle skeppet hålla sig i sjöns bortre del. Efter det att Mikael sjungit åtta sånger skulle vi komma inglidande och han skulle stiga i skeppet som sedan sakta skulle föra honom in till land samtidigt som han framförde sitt avslutningsnummer.

Under själva teaterspelet skulle skeppet forsa fram ur vassen, ta sig över sjön och landa mitt bland publiken. Tjutande vikingar skulle rusa av skeppet och ut på bryggan och efter teatraliskt käbbel skulle en kvinna kastas över axeln och skeppet segla i väg. Vi tyckte nog att det hela var lite tamt men regissören var omedgörlig. När därför vikingarna störtade ut på bryggan kastade Per resolut en av stadens innevånare i vattnet. Regissören blev alldeles förfärad men åskådarna fann stort nöje i spektaklet. Värre var det som senare inträffade.

Mörkret sänkte sig snabbt över den trolska sjön. Flotten var upplyst, pianot hördes över hela vattenytan och sången var vacker. Borta i mörkret låg vi på skeppet och höll räkning på låtarna. Exakt när den åttonde sången förklingade hade skeppet långsamt glidit fram till flotten. Jag hoppade av från fören och höll in skeppet. Då vänder sig Mikael Samuelsson förvånat mot mig och säger:

- ”Vad fan gör du här?”

Antagligen var det stundens allvar och den mytiska stämningen som gjort att han helt tappat räkningen och glömt hur han skulle komma bort från flotten. För mig var situationen svår där ute på vattnet mitt i strålkastarskenet, begapad av tusentalet trollbunda

åhörare. Efter en teatralisk hovbugning hoppade jag ombord igen och väste förbittrad till besättningen att skeppet skulle bort från strålkastarna. Sångaren framförde sedan sin avskedsserenad och man fick i stället dra in flotten till stranden.

Under hela kvällen hade det varit ett underbart väder. Exakt efter det att avskedsapplåderna tonat bort small det emellertid till. Åskknallen dånade mellan Odensjöns klippkanter. Guden Tor ville vara med och hylla. Tio minuter senare vräkte regnet ner. Med sådan himmelsk kraft avslutades vår vikingasejour år 1998.

SJÖSÄTTNING AV ETT KOGGPROJEKT

På min kontorsvägg hänger ett A4 papper med till synes märkligt och obegripligt klotter. Det pappret var en gång värt 24 miljoner! Här är historien.

Vårt stora Foteviksprojekt med arbetssökande hade varit framgångsrikt. Så framgångsrikt att även andra kommuner än Vellinge ville hoppa på tåget. Problemet var bara hur få de arbetssökande ner till Foteviken. En dag år 1997 steg Björn in på mitt rum och sa lite så där i förbigående:

- ”Jag fick en buss till låns i går. Vi kan få köpa den billigt.”

Det var tack vare kontakter med Buss-Lasse i Östra Grevie som det häpnadsväckande kunde ske. Inte ens på Malmö museer hade vi kunnat våga drömma om att få äga en hel buss – vi fick inte ens ihop till en liten lastbil. En av arbetsgrupperna på Foteviken sysslade emellertid med motorer och bilar. Här meckades det friskt med allt som hade med tyngre teknik och mekanik att göra. Den gamla bussen, som snart inköptes, omvandlades därför sakta men säkert till en fullt funktionsduglig buss för ett femtiotal personer.

Nu kunde vi, förutom personalutflykter, sätta in bussen på daglig tidtabell. Klockan 8 avgick den från Södervärnsskolan i Malmö till Fotevikens Museum och en kvart efter avslutad dag gick den tillbaka till samma plats. Rickard satt bakom ratten. Passagerarna utgjordes av arbetssökande från Malmö som på detta sätt gratis fick

transport till sin arbetsplats. Det hela var mycket lyckat, inte minst då Rickard, när han inte körde buss, kunde användas att ansvara för driften av alla våra datorer.

En dag blev jag uppkallad till Helen Salmose på Malmö stadshus. Mötet var tänkt att vara en ren brainstorming – Claes Smith från Slagthuset var med. Varför hade vi båda herrar blivit kallade? Helen hade ett förflutet som museidirektör på Malmö museer och hon var med när Claes och jag år 1990 arrangerade dinosaurieutställningen på Malmöhus borggård. 114.000 betalande besökare på tre månader blev facit den gången – Malmö museers största utställningssuccé genom tiderna. Frågan hon nu hade var följande: vad för insatser kunde man göra i Malmö för att hjälpa till att bromsa den stegrande arbetslösheten och samtidigt ge det stora antalet arbetslösa någon bra sysselsättning? Det blev en härlig timme på stadshuset – många idéer såg dagens ljus. Mitt förslag var att man i Malmö skulle göra något liknande Vikingareservatet i Foteviken – men i medeltida tappning.

Vem som kläckte själva idén om att bygga en kogg i Malmö – Björn eller jag – kommer jag faktiskt inte ihåg. Att vi nu lade fram förslaget var nog bådas förtjänst. Själv hade jag emellertid alltsedan ungdomsåren haft en dröm att få bygga en kogg i Malmös kanaler. Vid 10-12 års ålder var denna dröm ständigt återkommande när jag sov, inte bara under dagtid. Nu blev Helen och hennes chef Hans Håkansson stöttepelarna när det gällde att föra förslaget vidare i stadshusets korridorer. Plötsligt började Malmös politiker uppenbara sig i Vikingareservatet för att ta del av vår verksamhet. Vad man såg föll uppenbart i god jord.

Tiden var mogen för ett av Nordens största medeltidsprojekt. Staten hade anslagit miljarder för att användas till de arbetslösa i riket. Förutsättningen för att få tillgång till dessa pengar var dock att de projekt som skapades skulle ha verklig substans och ge något tillbaka, inte bara vara tidsfördriv för arbetssökande. För mig själv kändes det mycket tillfredsställande att kunna bygga upp en verksamhet som var till gagn för de arbetssökande men också gav statliga pengar till Malmös ekonomi. Jag var, och är, ju själv skattebetalare i just Malmö. Men hur skulle hela organisationsplanen se ut?

Det skulle ju vara frågan om att handskas med hundratals av arbetssökande.

Det var då Björns ritaregenskaper kom väl till pass. Den mannen har en förkärlek att rita fyrkanter och pilar för att förklara hur han tänker. Inför Malmös högre tjänstemän begärde han fram papper och penna, sedan började ritandet. När pappret var fullklottrat hade också en tänkbar organisation presenterats. Planen godkändes genast. Väl hemma i Foteviken stirrade Björn på mig:

- ”Vet du hur man bygger en kogg?”
- ”Nä. Vet du?
- ”Nä, men det ska bli kul.”

Hade vi innan mötet vetat vilken lek vi nu gav oss in att leka, skulle nog en hög grad av tvekan ha infunnit sig. Om man emellertid inte vågar satsa på det man tror på skulle livet bli tämligen slätstruket. Utmaningar stimulerar hjärncellerna.

För att hjälpa tjänstemännen i Malmö att presentera förslaget för politikerna lät jag tillverka ett projekthäfte med illustrationer och texter. Givetvis gjorde jag det, som man alltid ska göra om man vill få framgång, i liggande A3 format och med en glansig, styvare fram- och baksida. Detta är nämligen det absolut djävligaste format man kan få något presenterat på. Det är för stort att stoppa in i en bokhylla, det är för styvt att vika in i en pärm och det känns för viktigt att kasta i papperskorgen. Till slut, efter att ha flyttat det fram och tillbaka på bordet blir mottagaren så irriterad att han eller hon måste fatta ett beslut.

Nu behövdes egentligen inte denna typ av marknadsföring – projektet föll redan från allra första stund i god jord, endast ett fåtal protesterade. Totalt 24 miljoner avsattes för att täcka våra kostnader under fem år, alltså runt fem miljoner om året. För detta skulle vi hålla all behövlig personal som behövdes, undantaget de arbetssökande och Malmös stads egen personal; vi skulle också betala bodar, maskiner, ekvirke, utrustning m.m. Förutom den stora arbetsgrupp som skapade själva skeppen – det var frågan om två koggar – fanns flera arbetsgrupper nere i Foteviken som arbetade

med äldre hantverkstekniker, med att sy medeltidskläder, att utbilda sig i multimediateknik för att man med datorns hjälp skulle kunna sprida information om projektet m.m.

Tiden som följde var intressant. Fotevikens Museum skulle möta den ”tunga” organisationen i Malmö stad. Ska sanningen fram var det detta som bekymrade oss mest, inte alla problem med själva koggbygget. För att det hela skulle lyckas fordrades nämligen mycket av den mentalitet som fanns nere i Foteviken. Vi kunde också se fram emot många kamper med byråkratiska förtecken. Låt mig ta ett exempel.

Platsen för koggbygget var inte lätt att uppbringa. Björn och jag inspekterade hela det stora hamnområdet i detalj och på plats. Till slut fick vi napp. Genom våra kontakter med Kockums stod vi en dag innanför stängslet till det område där man tidigare byggt mindre ubåtar, invid kanalen ut mot Varvsbassängen. Ledningen för Kockums ansåg att vårt projekt var behjärtansvärt och vi fick under ett antal år hyra marken för en symbolisk summa av några kronor. Vi hade mark, nu skulle vi fixa fram tillfälliga bodar. För detta behövdes detaljerade ritningar att inlämnas till byggnadsnämnden.

Området var ett verkligt bakgårdsområde, stort och industriaktigt. På motsatta kanalsidan låg den s.k. ”Drömmarnas kaj”. Här hade man samlat alla de skepp som mer eller mindre var skrotfärdiga men vars ägare ändå drömde om att få göra dem sjödugliga. Kockums stora markområde låg dessutom i träda i avvaktan på vad framtiden hade i beredskap. Trots detta drabbades projektet nu av ett bakslag, ironiskt nog orsakat av samma organisation som beslutat om det och som ägde det! Handlingarna fastnade nämligen på Malmö stads byggnadsnämnd.

I nästan fem månader låg färdiga handlingar på tjänstemännens bord. Detta tröstlösa, nergångna och oplanerade markområde hade tydligen plötsligt blivit väldigt viktigt. Projektet hade redan kört igång och vår personal i ledande funktioner var anställd. Utan bodar kunde emellertid inga arbetssökande tillsättas. Under fem månader satt vi och nästan rullade tummarna. Till slut fick vi tillbaka ritningarna med den erforderliga stämpeln. Allt var godkänt utan

några kommentarer. Med ritningarna kom en räkning på bl.a. en stämpelavgift på 48.500:-!

Två personer blev nyckelmän inne på koggvarvet i Malmö. Harry Alopaeus började rekonstruera Skanörskoggen i datorn och han blev också projektets skeppskonstruktör. Wolfgang Gerdes blev vår platsledare. En mera, både burdus och öppenhjärtad människa får man söka efter. Under hela sitt liv hade han arbetat med byggnadsprojekt av de mest skiljda slag, men aldrig koggbyggen. Ordning och reda skulle råda. Gud nåde den som inte följde säkerhetsbestämmelser eller fackliga förordningar eller allt annat som måste gälla på en byggarbetsplats. Utan Wolfgang hade aldrig de två skeppen kunnat byggas. Men så är det. Det är ju nu en gång för alla en entreprenörs roll att dra samman sådana speciella personer som möjliggör olika projekt. Wolfgang tillhörde givetvis vårt kontaktnät redan innan projektet startade. Vi visste exakt hur han fungerade.

En man vid namn Björn Leufstedt uppenbarade sig plötsligt en dag direkt efter det att projektet hade börjat. Han hade blivit tillsatt av Malmö stad för att leda samarbetet med oss inom projektledning och samtidigt utgöra en typ av controler. Så här i backspegeln kan man bara säga:

- ”Tack Björn!”

Givetvis måste han vid första anblicken ha tyckt att vi var några riktiga kufar. De första veckorna hade han nog också svårt att hänga med i den okonventionella arbetsgången, våra snabba beslut och de märkliga visioner som ständigt dök upp. Han lärde sig snabbt. Med en enorm frenesi drev han på i alla ärenden, från själva byggandet till marknadsförandet av projektet.

Jag har sett fenomenet så många gånger i olika situationer. Människor som kommer från statliga och kommunala förvaltningar för att tillfälligt i någon typ av funktion delta i Fotevikens Museums arbete. När de väl inser att det på Foteviken inte existerar det ofta inåtriktade synsätt som i dag gäller mycket av offentligt arbete i riket Sverige, ja då tänds en arbetslust med vilken man kan förflytta berg. Kanske lätt för mig att säga! Jag kan dock bara referera till vad

Projektet Malmö Kogg presenterades år 2000 på en stor mässa i Malmö. Björn Leufstedt till höger i samspråk med Nils Blid, gammal journalist och koggenfantast.

Malmö Kogg bestod inte enbart av skeppsbygge. Här en textil arbetsgrupp under arbete.

mina egna ögon sett och ser. Det officiella Sverige håller på att kollapsa i en växande och smygande vansinnesbyråkrati som tar bort mycket initiativkraft och kreativitet. Så är det bara.

En dag kom Björn Leufstedt infarande och meddelade att han fixat in oss på en stor mässa i gamla Amiralens byggnad i Folkets park.

- ”Nu ska vi visa dom vad vi kan”.

Mitt i den stora mässhallen baxade vi in en sex meter lång, flatbottnad ekbåt, byggd av projektet efter medeltida, tyska förebilder. Båten blev vår utställningsmonter. I för och akter ställdes små datorer och resten av båten lastades med föremål, bilder och texter. En mängd medeltidsklädda människor fanns runt omkring och spred reklam för projektet ”Malmö Kogg”.

Kulturministern skulle komma på besök. Snart kunde man genom den tätnande skaran av kostymklädda herrar och finklädda damer förstå att den stora stunden var inne. Hos oss i vår skeppsmonter fanns det emellertid ingen välkomstdelegation. När ministern sakta passerade förbi båten, noterade hon en människa i medeltidskläder som låg och sov i fören. En stor filthatt av modell slokhatt täckte ansiktet.

- ”Vad vill du?” hördes det högt från hattens inre.

Med detta enkla drag stal Björn Jakobsen en stor del av föreställningen. Ministern från norr stannade så länge och var så frågvis att de välklädda i hennes följe nervöst började titta på sina klockor.

- ”Bra!”, väste Björn Leufstedt i mitt öra. ”Bra, bra, bra!”

Projekt ”Malmö Kogg” innehöll många olika delprojekt. Nere i Foteviken ledde jag själv en stor grupp som arbetade med relativt avancerad multimediautbildning på datorer. Här fanns också alla de människor som skulle förse projektet med kläder, smycken, smidessaker och annan smårekvisita. Då och då tog vi den stora bussen och begav oss iväg på heldagarsturer för att skåda det historiska landskapet. En sådan tur gick t.ex. till nordöstra Skåne. Här hade Anders Ödman från Lunds Historiska museum sina hemtrakter. Den dagen fick vi av vår kunnige guide lära mycket om medeltida järnframställning utmed Helgeå, men också höra historier om alla levande original som vi såg utmed färdvägen. Detta, att kombinera dåtid och nutid med glimten i ögat är typiskt för Anders. En sådan historielektion tar alla till sig. Hit till nordöstra Skåne körde vi också deltagarna för en dags vitmosseplockning. Vitmossan skulle användas att täta koggskeppen med och det behövdes därför enorma mängder. En annan av våra dagsturer gick till bygget av ostindiefararen Göteborg, en annan färd till vikingaskiben i Roskilde.

Under alla resorna bjöd projektet på maten. Frukost intogs alltid vid medhavda bord på någon parkeringsplats. Björn Leufstedt var en hejare på att organisera frukostborden. Själv stod han och bredde bullhalvor så smöret smälte. Tänk er bara detta, en tjänsteman i ledande befattning som agerar på detta sätt. Foteviksandan sätter verkligen sina djupa spår.

VIKINGAHUS

Under tiden som ”Malmö Kogg” växte fortsatte det dagliga arbetet i Vikingareservatet. Redan 1996 hade vi fått kontakt med Gösta. Gösta var pensionär men hade fortfarande kvar sin stora schaktmaskin. Behovet för maskinella jordarbeten på den enorma yta som skulle bli vikingareservatet var stort. Utan Göstas helhjärtade insatser hade det varit mycket svårt att få rätsida med den fasansfulla miljö som då fanns här. Givetvis räckte inte Gösta till för att återställa allt till en vettig miljö uppe i Vikingareservatet. Museet fick kontakt med Volvo som just skulle provköra en av sina nya schaktmaskiner. Plötsligt stod den bara där, den nyaste av allt nytt. Grävmaskinisten blev så gripen av idéen bakom hela Vikingareservatet att vi fick hela ytan utanför ringvallen avschaktad. Man fick t.o.m. köra ner dubbelt så mycket diesel som från början avsetts. Stolta sponsorrepresentanter från företagsledningen fotograferades invid den vackra maskinen. Skulle vi själva ha betalt alla dessa jordarbeten hade räkningen legat på mellan 800.000 kronor och miljonen.

Gatorna i den blivande staden lades ut. Det hela följde till fullo min redan år 1995 uppgjorda plan. En huvudgata skulle gå utmed stran-

den och från denna skulle små streden eller gyder vinkelrätt gå in bland de kommande kvarteren. En väg ner till stranden anslöts till huvudgatan och invid denna korsning, på norra sidan ut mot havet, skulle ett förnämare hus byggas. Modellen var tagen direkt efter mina egna forskningar i Malmös äldre historia. Just i korsningarna mellan strandstredena och huvudgatan låg alltid rikare gårdar. Ägarna till dessa tomter kunde ju lätt kontrollera de varor som fördes upp från ankommande skepp.

De två första hus som byggdes inne i den vallomgärdade staden var det lilla rökhuset och fiskarestugan. Dessa placerades i området mellan huvudgatan och stranden. Här skulle ju, enligt modellen från Malmö, en enklare fiskarebefolkning finnas, inklämda mellan strandstredenas rikare tomtägare. Wolfgang konstruerade dessa hus efter förlagor från bl.a. Gotland. Fiskarehuset blev t.ex. en byggnad som inspirerats av en gammal ristning som visade en genomskärning av en byggnad.

I detta skede anlände ytterligare en blivande nyckelperson till det unga museet, Bertil Elamzon. I Kirseberg inne i Malmö hade man skapat en grupp för personer som på ett eller annat sätt fått sociala problem. Bertil hade anställts för att leda gruppen och nu sökte man vettiga arbetsuppgifter. Fotevikens Museum blev platsen där dessa stod att finna. Gruppen hade en minibuss till förfogande och ett mångårigt samarbete kunde starta. Uppdraget var att bygga det första stora huset i Vikingareservatet, det sydgötiska huset.

Jag hade propsat på att det var just denna hustyp som vi skulle föra upp. Den sydgötiska hustypen består egentligen av tre husdelar vilka ligger efter varandra. De två yttre är högre medan det mittersta, som innehåller själva stugan, är betydligt lägre. Hustypen benämns sydgötisk eftersom den levt kvar i södra Småland, södra Halland, norra Skåne och Blekinge långt fram i tiden. För mig framstår denna hustyp som en direkt arvtagare till vikingatidens långhus. Långhusen hade ett större mittrum med två gavelrum. Alla rummen var lika höga. Under sen vikingatid – tidig medeltid ersattes den öppna eldstaden mitt på golvet av en rökugn. Ett resultat av detta blev att stugans takhöjd kunde minskas varvid värmeförmågan förbättrades – det sydgötiska huset var skapat. Arkeo-

En splittert ny och sponsrad grävmaskin från Volvo i kamp med att under året 1997 iordningsställa Vikingareservatets norra delar.

Det sydgötiska huset under uppförande år 1996. Området innanför den halvcirkelformade vallen var då minst sagt ödsligt.

logiskt kan sydgötshuset påvisas till i varje fall runt år 1200 men det bör vara äldre.

Bertil brann inför sin uppgift men ska man vara ärlig var det inte många i arbetsteamet som genast visade sig entusiastiska. Hur skulle man kunna förvänta sig något sådant? Här stod de, samhällets utstötta, och stirrade på ett berg av obearbetat trä. Det var minsann inte lätt att ha fantasi så det räckte till att frammana kraftdåd. Husets träsyllar kom dock på plats och man började kunna skönja konturerna av ett hus. En dag knackade det försynt på min kontorsdörr och en i gänget steg in.

- ”Ursäkta, det är så många besökare som ställer frågor om huset och jag kan inte svara. Finns det några böcker som jag kan läsa?”

Jag stirrade förvånat på mannen. Garanterat hade denne inte öppnat en bok på hur många år som helst – och aldrig någon om äldre byggnadsteknik. Han lämnade rummet med några lämpliga böcker.

Nu inträffade något mycket märkligt. Gruppen började ställa frågor och man diskuterade livligt varje fas i uppbyggnadsarbetet. Självkänslan växte för varje vecka som gick. Till slut möttes man av en mentalitet som klart utstrålade budskapet: ”Det här är mitt hus”. Stoltheten lyste i ögonen – det var en fröjd att se. Det som många kanske anser som torr och akademisk historia hade utvecklats till ett lyckat socialt arrangemang.

Ett av taken skulle täckas av vass. Vi beslöt därför att låta gruppen gå på en exklusiv takläggarkurs. En expert från södra Halland ledde kursen och efter någon månad var taket färdigt, uppfört utan något modernt material, sammanbundet på gammalt sätt och utan några spik. Detta var verkligen examensarbetet. En vacker sommardag tog jag gruppen på en tur till Österlen för att låta dem studera gamla hus. I en bygdegård höll länsmuseet i Kristianstad på att lägga nytt vasstak. Antikvarien uppe på taket var en gammal bekant. Plötsligt uppstod en dialog med mannen på taket och deltagarna i vår grupp.

- ”Den där ryggningen ser inte bra ut!”
- ”Nej vi har varit tvungna att fuska lite. Pengarna räckte inte.”

- ”Ni har väl inte lagt plast under det. Det ser skumt ut.”

Jag är helt säker på att antikvariens kinder antog en röd färg.

- ”Jo, tyvärr.”
- ”Det är inte bra. Så gör man inte!”

Vad skulle man säga. Här rättade denna grupp av deltagare, som ett år tidigare räknats för ingenting i samhällets ögon, med fog landets högt skolade antikvarier utan att skämmas eller darra på rösten. Visst är det härligt. Kunskap är vad man själv bär med sig, inte vilken titel man har eller vad för arbete man utför.

I stället för att uppföra den sista husdelen i det sydgötiska huset uppsköts detta på framtiden. Bertil satte i stället igång med uppförandet av den stora hallbyggnaden Tinghöll. Samtidigt hade Lasse anslutit till gruppen. Lasse skulle under ett antal år bli den mest frågvise timmerman som vi har haft i vårt museum. Allt som Lasse gjorde, liksom för övrigt av alla i Bertils grupp, var av hög kvalitet. De lade ribban på den kvalitetshöjd som blev ett signum för Vikingareservatet. Ta t.ex. bara de små detaljernas betydelse. Ofta ser man i andra forntidsanläggningar hus med timmer där sågmärken efter maskinsågar är synliga. Försök att hitta något sådant i Fotevikens Vikingareservat. Allt timmer skulle här bilas för hand oavsett vilken tid det tog. Det är i detaljerna som det genuina lyser fram.

Medvetet har jag sparat en kvalitetsperson till sist när det gäller beskrivningen av trähantverket i Vikingareservatet. Jörgen Bergsjö anslöt redan under de första åren av museets tillblivelse. Utbildad musiker utförde han inga musikaliska storverk på Foteviken men väl de två väldiga drakhuvuden i trä som pryder uppfarten till Vikingarervatet. Många hus bär hans kvalitetsstämpel. Lagmanshuset blev t.ex. hans verk, så också mycket av den utsmyckning som är gjord på byggnaderna. Hans stora passion verkar vara hästar – trähästar. Dessa små leksakssniderier, utförda i ett stycke väckte tidigt besökarnas beundran – och förtvivlan.

-”Nehä, jag säljer inte någon av mina hästar”, blev svaret. Det kvittade hur mycket de än bönade och bad och trots att barn med stora

gråtstinna ögon skickades fram av föräldrarna för att beveka och möjliggöra inköp.

Själv kan jag sova bekvämt i lagmanshusets säng, en kopia av Osebergsängen från år 834 e.Kr. signerad Jörgen. Den saknar häst-dekor. Två drakhuvuden får duga.

Det hände en dag att jag råkade höra en ”lärd” som utanför mitt lagmanshus undervisade några medföljande adepter om vilka historiska brister som det fanns i Vikingareservatet. Sådan tjuvavlyssning ger mig alltid stort nöje. När sedan mannen ifråga, en antikvarie, kom in i mitt hus, fortsatte den nedlåtande tonen.

- ”Det är helt fel bild som ni har av byggnadskulturen under den här tiden! Man kan inte blanda så många byggnadstekniker som ni gjort.”

Många blir förargade av besserwissrar – jag tycker de tillhör livets krydda. Finns det något roligare än att sätta dit en sådan sprätt så det riktigt stänker om det!

- ”Är det till att vara bevandrad i äldre byggnadsteknik?”, frågade jag honom.

Att jag själv har en fil.lic. i medeltida byggnadsarkeologi gör att man inte behöver stå i givakt när det officiella Kultursverige ska försöka hävda sig i sakfrågor. I och för sig har jag alltid varit allergisk mot titlar men ibland kan de vara bra att luta sig mot. Min fråga gjorde besökaren förnärmad varför jag fick berätta historien om Tingstäde träsk.

I Tingstäde träsk, Gotlands största insjö, finns under vattnet bevarade träkonstruktioner efter en hel by på kanske ett fyrtiotal hus som uppförts på en enorm träplattform. En analys av denna unika och välbevarade fornlämning har nyligen publicerats i en doktorsavhandling. Här framgår det genom gjorda årsringsdateringar att husen byggts under en mycket kort tid, mellan åren ca 1121 och ca 1129. Trots detta finns här alla typer av huskonstruktioner representerade; lerklineväggar, bulhus, hus i stavteknik etc. Alla typer

av takbeklädnad har uppenbart också funnits. Man har helt enkelt byggt efter vilka material man hade till hands och hur mycket silver man hade skramlande i pengapungen.

- ”Du förstår – Ikea fanns inte på den tiden”, avslutade jag min berättelse. Mannen teg och lommade svarslös iväg.

Principen för byggnaderna i Vikingareservatet är inte att rekonstruera hus som återfunnits vid arkeologiska utgrävningar. I så fall skulle våra byggnader bara bli monument över arkeologin som vetenskap. I en dåtida, nyuppförd stad har givetvis husen ständigt förändrats allteftersom behoven förändrades. Vikingareservatet uppvisar därför grundprinciperna i en dåtida stadsplan och här finns hus grupperade efter varandra som på den tiden. När det gäller detaljutformningen hämtas emellertid denna från mängder av på olika sätt kända byggnadsdetaljer. Inte bara arkeologiska fynd utan också skrivna källor används. Varje hus blir med detta upplägg en sammanfattning av många dåtida idéer och utformningar.

Ta bara detta med utskärningar och ornamentik. Det händer kanske att någon vill pryda sitt hus. Ur vår stora katalog om medeltida och senvikingatida träsnideri utväljes något motiv som faller i smaken. Utifrån detta har man frihet att själv göra sitt särpräglade motiv, att försöka identifiera sig med den dåtida konstnärens intentioner och handlag men samtidigt får våra hantverkare lov att sätta sin personliga prägel på bilden.

ATT SAMLA VIKINGAR

Sommaren 1996 avhölls den första vikingamarknaden i modern tid i Foteviken. Besökarna bjöds på en handfull tält, tre små hus och ett ogästvänligt område. Annat var det påföljande år. Vår stora ringvall runt den blivande staden hade under vintern blivit uppkastad men fortfarande var området tämligen bistert – var fanns det gröna som normalt täcker marken? En stor mängd av våra egna vikingatält bildade dock marknadsgata och fler sattes upp av tillströmmande vikingar. Detta året hölls en hel vikingavecka i stället för bara en vanlig vikingamarknad under två weekenddagar. Vår kreativa båge var spänd till det yttersta, vilket framgår av det antal hantverks-

kurser som erbjöds. Läs och förundras: repslagning, skinnarbeten, glaspärletillverkning, textil, smide, musik, matlagning, råsegling, trähantverk och husbygge. Med beaktande av att vi precis startat och att den internationella vikingarörelsen vid den tidpunkten var väl etablerad, speciellt i Jylland, kan man nästan skratta åt ambitionerna. Vi hade t.o.m. lagt in en seminariedag med flera föredrag under den efterföljande måndagen.

Hur kunde egentligen detta genomföras redan under det andra marknadsåret? Björn hade genom sina filmresor i Danmark skaffat sig ett mycket stort kontaktnät till etablerade, duktiga vikingahantverkare. Problemet på den tiden var emellertid att många av vikingagrupperna, speciellt i västra Danmark, gärna tog ut på marknader, men endast om man fick mycket betalt. Åtskilliga tiotusentals kronor fick betalas ut bara för att vissa attraktiva grupper eller enskilda hantverkare skulle vilja komma till en marknad. På något vis hölls vikingarörelsen inom en speciell ”familj” och urvalet blev på detta sätt begränsat.

Vi beslöt oss för att försöka bredda detta urval. Det måste skapas grogrund för nya vikingagrupper på den offentliga arenan. Att vi på Foteviken skulle ha råd att betala stora summor i ersättningar var det inte tal om – vi hade ju så knappt med pengar att det ibland inte ens blev till vettiga löner, ibland inga löner alls, för oss själva.

- ”Vi står för marknadsföringen av hantverkskurserna och av marknaden. Arrangemanget och intäkterna får respektive hantverkslärare och marknadsknalle sedan själva ta hand om. Vi tar inget betalt för vårt arbete – allt går till vikingaaktörerna.”

Jag kommer så väl ihåg när vi lade upp dessa planer för framtiden. Genom att proklamera Vikingareservatet i Foteviken som en öppen mötesplats för all världens vikingar skulle vi kanske kunna försöka föra in andra normer. Det var alltså redan nu, år 1997 som huvudregeln för Vikingareservatet lades. Platsen skulle i framtiden vara ett fritt område för alla etablerade vikingar att vistas på. Här skulle de kostnadsfritt få låna tält eller hus eller slå upp sina egna vikingatält. Man skulle fritt få sälja hantverksprodukter utan att Foteviken tog andel av förtjänsten. Fotevikens Museum åtog sig dessutom

att ge fri service för ”incoming Vikings”. Fotevikens Vikingareservat skulle, om de så ville, få bli de besökandes andra hem. Vårt motto ”Kultur är kontakt mellan människor alla kategorier” skulle på detta sätt bli en levande realitet. Effekten var intressant. Även om inte alla hantverkskurser som utannonserats kunde genomföras blev det under vikingaveckan ändå en stor tillströmning av både vikingar, hantverkslärare och besökare.

Erik Röde från Danmark hade under veckan huggit en stor runsten invid entrén till Vikingareservatet. På lördagen invigdes denna av representanter för de tre huvudmännen i stiftelsen Fotevikens Maritima Centrum. Här sågs Göran Holm från Vellinge kommun, Stellan Karlsson från Falsterbonäsets museiförening och Björn Jakobsen från föreningen SVEG. Stenen vigdes i utskvätt öl och sedan drogs den på plats av många villiga händer som grabbat tag i tjocka rep. Runtexten lyder i översättning: ”Göran Stellan och Björn satte sten där många drengar dog. Pugna Forensis lever åter. Erik den Röde ristade.” Ordet ”drengar” var en dåtida titel för vikingakungen Harald Blåtands hird. Pugna forensis var platsen där slaget år 1134 stod. Runraden avslutas med ”Alu, Alu, Alu”. Nu ska ingen tro att det hade med det dåvarande arbetslöshetssystemet att göra som ju kallades för just ”ALU”. Nej, ordet härstammar från fornnordiskan och betyder ”öl”.

Själva marknaden under weekenden blev något av en prövning. Vi skrev mitten av juni men det regnade och blåste isande kallt på söndagen och måndagen. Seminariet den 16 juni hölls i en av betonghallarna med läckande plasttak. För att få mörkt i hallen hade vi varit tvungna att hänga pressningar i taket. Huttrande – ingen värme fanns – uthärdade åhörare och föredragshållare fram till lunch, sedan flyttade vi in i ”Halörssalen”, museets lilla hörsal . Skohorn fick användas för att få in de sista i salen men hellre detta än frosthelvetet ute i betonghallen. Ärligt talat – Björn och jag skämdes eftersom det verkligen var högt ansedda föredragshållare som anslutit, inte minst p.g.a. nyfikenhet på galningarna i Foteviken. Och nog fick de valuta för vad de såg!

Sommaren 1998 hade marknaden växt ytterligare. En mängd nya programpunkter såg nu dagens ljus. Det första Fotevikstinget för

vikingahövdingar avhölls. En mängd stockar samlade i en fyrkant bildade sittplatser för en hel hop av vikingar. Här deklarerades officiellt Foteviken för ett fritt vikingarike. Efter tinget startade de för året nya inslagen, tävlingarna ”Årets viking” och ”Bäste vikingakrigaren”. Tanken var att marknadsvikingarna skulle aktiveras. ”Årets viking” bestod av en mängd olika grenar medan bäste vikingakrigaren utsågs efter ett stort antal publikdragande envigskamper med gnistrande svärd. För första gången avhölls också ”Vikingaruset”. Vikingareservatets fantastiska läge invid Höllvikens sandstrand kom på detta sätt att utnyttjas. Två vikingskepp hade ankrat upp femtio meter från stranden så att de bildade hörnen på en kvadratisk löpbana. Deltagarna skulle, löpande i knädjupt vatten, runda skeppen. Först tillbaka till stranden vann. Alla knep att hindra motståndarna var tillåtna men man måste bära på minst ett föremål som hade vikingatida tradition.

Vilken brokig skara som radade upp sig på stranden! Den höga strandklinten var packad av åskådare. Starten gick! Vilt sprattlande, halvnakna människor kastade sig ut i det våta elementet. Här sågs också Jerker berättare förvandlas till en riktig bärsärk. Han kastade på äkta bärsärkarsätt sina kläder och fortsatte, spritt språngande naken, att jaga ledaren i täten. Trots sin nakenhet bar han dock ett vikingaföremål, halsbandet med smycket. Men vad gjorde det. Inte vanns någon framgång på detta sätt. Här sågs Robert skald förlora orienteringen. I stället för att runda skeppen fortsatte han att vada ut mot Höllvikens djupare vatten. Den karlen var smart. Han hade hört att kung Björn, förutom att låta vinnaren få ett enormt, silverbeslaget horn som vandringspokal, även skulle skänka pris åt den som kom *sist* i mål. När Robert äntligen kom i mål blev dock priset inte vad han väntat sig:

- ”Det är kallt i vattnet”, ropade Björn, ”därför får du ett horn som svarar mot det du nu döljer under vikingahosorna”, överlämnande ett pyttelitet miniatyrhorn.

Om detta tyckte skalden föga.

Redan på fredagskvällen hade stranden varit skådeplats för ett annat säreget inslag. Slaget vid Foteviken den 4 juni 1134 skulle

Fotevikens runsten invigs under vikingamarknaden år 1997. Från vänster Björn M Jakobsen, Göran Holm och Stellan Karlsson.

Löparna i världens första ”Vikingarus” år 1998 störtar sig i vattnet. De årliga vikingamarknaderna i Foteviken har spel och lek som ett viktigt komplement till det traditionella marknadslivet.

återuppspelas. Två lag av vikingafighters stod redo att agera. Publikhorden var tät uppe på strandbrinken och när solen började gå ner under horisontlinjen kom danske kungen Niels, för kvällen i egenskap av danske Harald, inseglande med sina krigare i vårt vikingaskepp. När de vadat i land mötte de den skånske kungen Erik Emunes krigare. Vilken fight det blev. Vi hade dock beslutat att inte skriva om historien. Kung Niels alias Harald fick därför fly ut i vattnet och snöpligt avsegla, kvarlämnande högar av döda krigare i sanden.

När väl krigarna var återuppväckta skulle Erik Röde leda en vikingaceremoni med fackeltåg på stranden och med brandpilars avskjutande mot ett bål på en flotte ute i vattnet. Vad han inte visste var att vi, i brist av vikingatida spelmän, hade låtit engagera den lokala folkdansarförening. Dessa hade med sig dragspel!

- ”Herreje, bara inte mina vikingakollegor får höra talas om detta”, stönade den stackars dansken.

Här kom han med facklan högt i vädret, mellan täta led av engagerade folkdansare och dragspelare som spelade så man kunde ha väckt döda. Musiken var nog bra men … men!

Själv arbetade jag under hela vikingamarknaden med kamera och bandspelare. På kvällarna satt jag och redigerade och programmerade materialet på dator. Efterföljande weekend hade nämligen samtliga vikingar på vår marknad anslutit till en marknad som avhölls i Trelleborg två mil från Foteviken. Då låg också vår multimedia färdig på cdromskivor. Här kunde våra marknadsvikingar via sina datorer se och höra sig själv en vecka tidigare. Skivorna delades ut gratis i Trelleborg. Att det hela var ett led i vår marknadsföring var givet. När man stängde av skivan kom det upp en text som meddelade när nästa års marknad skulle avhållas på Foteviken och att man var hjärtligt välkommen. Skivorna kostade oss givetvis ingenting, marknadsavdelningen hade snabbt funnit villiga sponsorer.

Den återuppväckta vikingamarknaden vid Foteviken hade kommit för att stanna. Under de följande åren återuppspelades dock ”Slaget vid Foteviken” runt den 10:e i juni månad medan själva marknaden avhölls runt den 1 juli. ”Slaget vid Foteviken” skiftade samtidigt karaktär till att bli ett större träningsläger för vikingafighters. Foteviken stod för bra träningsledare vilka bl.a. hämtades från England. Björns gamle vän Phil Burthem med några medlemmar från fightergruppen Jomsvikings fanns alltid på plats och lärde ut säker fighting. Mängder med vikingar fick genom dessa årliga sammankomster möjlighet att öva upp sig i den stuntteknik som fordras för att sådant blodvite som drabbades oss i Stockholm år 1998 skulle kunna undgås.

Under tidig sommar året 2000 var nästan den nybyggda Öresundsbron färdig att invigas. Några veckor innan evenemanget fick Foteviken arrangera en vikingashow invid det svenska brofästet. Man skulle ha en tillställning för tusen gäster. Kunde vi stå för showen? Vilken fråga, självklart tackade vi ja.

På platsen hade man rest en väldig tältbyggnad, formad som ett kors. I mitten byggde vi upp en estrad och här dukades det långbord med mängder av vikingaattiraljer. När gästerna gjorde entré satt det ett trettiotal vikingar och åt vid långbordet. Absolut tystnad rådde, vikingarna bara satt där och åt – inget annat. Man svarade inte ens på tilltal och ettusen människor var minst sagt förundrade. Först när gästerna fått mat serverad började det successivt hända saker uppe på scenen. Vikingarna började pratade sinsemellan och det blev allt livligare vid långbordet. När gästerna var framme vid ostdesserten var det riktigt livligt på scenen. En viking sprang upp på bordet och framförde ett kväde, en annan hällde ett horn öl över sin bordskamrat – det blev ett gemytligt gille – och tusen människor började oroligt undra om det var skådespel eller på riktigt.

I detta läge tog jag en mikrofon vid sidan om scenen och berättade historien om Bifrost, regnbågsbron som gick mellan asarnas och jättarnas land.

- ”Där ute är den … Bifrost”, sa jag och pekade ut genom tältbyggnadens plastfönster mot den nya Öresundsbron. ”Under Ragnarök kommer världen att gå under. Jättarna kommer rusande över bron från Själland och möter asarna här i Skåne. Det blir en väldig strid och nästan alla stupar.”

I samma ögonblick stormade ett stort antal vilda vikingar in från alla kortsidor av tältbyggnaden. De forcerade gästernas bord och mötte mitt i byggnaden långbordets vikingar i en våldsam kamp som böljade fram mellan förskräckta gäster. Några sökte förtvivlat skydd, andra grep sina kameror och blev nästan nedslagna i tumultet när de försökte föreviga situationen på bild. Det var hur lyckat som helst. Vi fångade tusen människor i en upplevelse de nog aldrig kommer att glömma.

Sommarmarknaden år 2000 blev en fantastisk tillställning. Vikingar från de forna öststaterna hade upptäckt Foteviken och nu strömmade de till. Över sexhundra vikingar från 21 länder deltog. Försök att tänka er in i vår situation. Utan extra medel och personal till förfogande skulle lilla Fotevikens Museum agera arrangörer för en sådan tillställning! Vi gick alla på knäna men vilken otrolig teamkänsla som kom upp till ytan. Vädret hedrade våra ideella insatser genom att visa sig från sin bästa sida. Det stora gillet på lördagskvällen fick hållas ute p.g.a. trängseln. En stor, mer än en meter hög trätunna var fylld av speciell dryck, kung Björns vikingatida specialdryck, vilken många fann god men med en säregen smak. Tunnan hade tidigare varit silltunna i Bohuslän! Snart flockade sig Europas vikingar kring olika lägerbål. Min hustru och jag själv tog oss klockan elva på kvällen upp på vallen invid den södra stadsporten. Över hela Vikingareservatet flammade eldarna. Nedanför oss sjöng finska vikingar stämningsfulla sånger, längre bort dansade vikingar från Vitryssland med danska själsfränder. Vid horisonten lyste ljusen från den nybyggda Öresundsbron. Exakt denna kväll öppnades bron för första gången för bilar. Sverige och Danmark var sammankopplade men här på Foteviken hade vi i samma stund uppnått något som var ännu bättre; vi hade kopplats samman Europa.

- ”Är inte detta kultur då vet jag inte vad som menas med det ordet”, sa jag tyst till min hustru. Hon nickade instämmande.

BYALAGET

Vikingareservatet växte så att det knakade. Nya hus såg ständigt dagens ljus. År 2001 stod hallbyggnaden Tinghöll klar. Till vikingamarknaden detta år var all världens vikingaledare budade till ting i

den nya hallen. Givetvis via e-mail! Vilken mäktig upplevelse var inte detta ting. I oljelampors sken stegade de in med blänkande rustningar blandade med festkläder, män såväl som kvinnor, och satte sig på bänkarna. Fotevikslagen skulle presenteras för första gången. Som lagman över detta vikingarike hade det fallit på min lott att formulera den lag som skulle gälla alla vikingar, både bofasta och de som gästade oss.

Peter skrivare gick upp på talstenen och läste upp lagen på svenska. Samtidigt läste Phil Burthem upp den engelska versionen. På frågan om lagen kunde antas blev svaret ett rungande ja. 66 representanter för den internationella vikingarörelsen fanns närvarande. Jag själv var helt tagen. Björn, som satt i högsätet bredvid mig, viskade i mitt öra:

- ”Det här är inte klokt. Fullkomligt overkligt.”

För dig som inte vet vad Fotevikens lag är kan det vara på sin plats att här återge den grundläggande paragrafen:

“The Independence law
This is the fundamental law at Foteviken:
Nobody, either domestic or stranger, Viking or not Viking, man or woman, Christian or pagan, yellow-, red- or dark-skinned, will be doomed for his or hers religion, background, sex or bodily defect. Now somebody asks: Is Foteviken a safe place for all people to dwell on? The answer shall, for all future, be: Yes.”

Eftersom både Björn och jag har engagemang i ordensrörelserna, växte snart tanken fram att organisera frivilligkrafterna i Vikingareservatet efter givna spelregler. Per Wändel, aktiv på Foteviken, engagerades också i dessa första diskussioner hur det hela skulle kunna organiseras. Med utgångspunkt från de äldsta nordiska stadslagarna utarbetades ett förslag på en organisation, ”Byalaget”, som snabbt skulle rota sig.

När besökare innan byalagets tillkomst frågade mig hur jag själv såg på Vikingareservatet och hur jag skulle vilja karakterisera det blev svaret alltid:

- ”Reservatet är som ett vikingatida Christiania i Köpenhamn utan narkotika!”

Christiania är ju den märkliga fristat i Danmark som utvecklats till ett eget samfund. Efter byalagets grundande är mitt svar i stället:

- ”Som en vikingatida kolonirörelse”.

Den svenska kolonikulturen började blomstra i slutet av 1800-talet. Utslitna samhällsmedborgare tog under veckosluten ut till sina små kolonihus med sina täppor för att koppla av och finna sig själva. Precis på samma sätt har Vikingareservatet kommit att utvecklas till något som många vårdar och något som ger livskvalitet tillbaka. Basen utgörs av de hus som sakta men säkert byggs upp. Varje hus ”ägs” av någon viking och har ett hushåll med vikingar kopplat till sig. Med ägande menas egentligen besittningsrätt, eftersom Fotevikens Museum formellt äger hela Vikingareservatet. Känslan av att ha något eget i en fysisk form skapar också det naturliga behovet att se om både hus och lösören samt att agera som bosatt viking när man finns på plats. Kärleken till kolonihuset eller kärleken till vikingahuset – var finns skillnaden?

Tro nu inte att det är fritt fram att bygga hur som helst! Varje nytt hus som planeras ska genomgå kritisk granskning så att man rent vetenskapligt kan motivera både dess utseende och existens. Husen är, som nämnts tidigare, dock inte kopior av arkeologiskt återfunna hus; de är en sammansatt exposé över olika dåtida teknikutföranden och konstruktionslösningar.

Byalaget är hierarkiskt organiserat. Kungen, lagmannen och jarlen bildar huvudmän i de tre ätter som styr staden. Enligt lagen sitter kungen och lagmannen tämligen säkert, endast med döden kan de avgå. Och när sådant inträffar står nya familjemedlemmar i ätterna redo att ta över. Tillsammans med rådet styr ätterna vikingariket. Rådet hämtas ur de fria männens och de fria kvinnornas skara.

Som nykomling börjar du som träl, dvs. om du inte tillhör ätternas familjer då du givetvis i full demokratisk ordning genast avancerar till friburen medlem i vikingariket. Efter budgivning på tinget tillde-

Byalaget samlat till månadsmöte hösten 2002. Denna organisation representerar i högsta grad det levande Vikingareservatet.

Sjösättningen av den stora koggen den 29 maj 2001. Ett enormt folkhav följde det spännande lyftet som förde skeppet från kajen ner i vattnet.

las trälen någon fri man eller kvinna. Trälen får inte ha finare kläder och givetvis inga vapen. Matkniven i bältet och arbetsyxan i handen är dock något som man gärna ser att trälen bär. Spår av svett i trälansiktet är heller inget som man har något emot. Efter en tid kan trälens husbonde på tinget önska att skyddslingen blir upphöjd till bryte. Om så sker förbättras standarden märkbart och bryten får också yttra sig på tinget. Att som bryte vara med och rösta fram besluten skulle dock uppfattas som både oförskämt och synnerligen opassande. Först när bryten vunnit mycken kunskap om vikingatiden, visat sig vara en social länk i samhället och visat att risken för lathet är obefogad kan han eller hon själv gå fram inför tinget och be att få flyttas upp i de minnesvärdas, frias skara. Det är alltså tinget som alltid bedömer när man är färdig att stiga uppåt i graderna.

En fri man eller kvinna äger rätt att bli mästare inom olika hantverk och man äger rätt att ha tomt och hus i staden. Genom utförande av medeltida ”skötehandling” kan man också få rätt att lägga ut fyra hörnstenar för sin egen tältgrund innanför stadsvallen. Hus tar givetvis lång tid att bygga varför endast två åt gången får stå under byggnad. Ägaren till det senast uppförda huset utser vem i byalaget som ska få bygga nästa hus. Givetvis blir detta den som varit mest behjälplig med det senaste husbygget – alltså en form av outgrundligt hög grad av vishet hos de styrande när det gäller rättvisebehandling.

En dag kom Björn till mig och sa med ett skäggigt leende:

- ”Nu är det klart.”

Han hade, mig ovetande, sänt in ansökan till Vellinge kommun om att jag i egenskap av Vikingarikets lagman skulle få rätt av viga folk borgerligt. Nu stod jag alltså där som en av grannriket Vellinges utvalde vigselförrättare! Idén var strålande. Inom byalaget hade en stark social känsla uppstått och givetvis skulle giftermålsfunktionen finnas med i bilden. Nu är det inte bara inom Vikingareservatet som vigslar hålles men två par i byalaget har hitintills bävande stått inför mig för att göra sitt livs största val. Det känns lika roligt och högtidligt varje gång det sker.

FONDMEDEL

Pengar är inte allt - lär någon ha sagt. Sant, speciellt om den som säger det har pengar. Något som Fotevikens Museum hade riktig bristvara på under de första stapplande åren av sin tillvaro var emellertid just likvida medel. Från Kultursverige stod inte sådana att få – då fick vi gå utomlands. EU hade uppenbart ingen brist på pengar – hur komma i åtnjutande av dessa? Vi började läsa ansökningshandlingarna. Det tog dock inte lång tid förrän vi insåg att här måste det etableras kontakt med någon som var insatt i internationell byråkrati och som, inte minst viktigt, hade de rätta kontakterna.

Vi fann denne person och både Björn och jag satt som läraktiga elever och insöp den visdom som kom ut av mötena. Redan från början fick vi klart för oss att det inte fanns någon genväg för att få ett projekt beviljat. Sida upp och sida ner av färdigtryckta blanketter skulle fyllas i, rätt bilagor skulle produceras i mängder och underskrifter skulle uppbringas både här och där. Vad vi svettades över vår första EU-ansökan – vi svor i tysthet men gav inte upp. Detta var i sanning en lärdomstid, en prövningarnas tid.

Redan året 1996 fick vi vårt första projekt beviljat. Tillsammans med Roskilde Museum åtog vi oss att via digital teknik försöka bredda lite av kulturutbudet i Öresundsregionen. En omfattande årtalsdatabas över de åtta medeltidsstäderna runt Öresund samt över Roskilde skulle sammanställas och läggas ut på Internet. Samtidigt producerades en multimedia över Roskildes historia på cd-rom och dessutom två testnummer av en digital historietidning för Öresundsregionen på Internet. Detta gjordes för att utröna eventuella möjligheter för en sådan produkt i framtiden.

Tack vare att Fotevikens Museum själv tog hand om allt byråkratiskt arbete inom EU-projektet fick vi snabbt en enorm, personlig erfarenhet. Nästa EU-projekt blev ”Balder”, ett samarbete mellan Tyskland, Bornholm, Gotland och Skåne. Efter detta var tiden mogen för de riktigt stora projekten. Björn, som faktiskt är bördig från Stavanger i Norge, hade fått kontakt med Geir Sör-Reime, EU-koordinator för Rogaland fylke i samma land. Maken till mer påläst man om EU-frågor får man söka efter. Hörsalen på Fotevikens Museum,

den s.k. ”Halörsalen”, skulle nu komma att bli platsen för mängder med internationella möten där idéer kring framtida projekt under EU:s mantel friskt bollades fram och tillbaka. Förutom de projekt som Fotevikens Museum själv deltog i, hjälpte vi också andra kulturinstitutioner från hela norra Europa att komma igång med deras egna projektansökningar.

Tillvägagångssättet hur man startar ett EU-projekt följde ett upplagt schema. Minst en representant från varje institution som ville gå samman i ett projekt bokade under tre dagar in sig i Foteviken Museums stugby. Under dessa dagar grillades projektplanerna i ”Halörsalen”. Alla hade bärbara datorer med sig. Innan avresan den tredje dagen var på detta sätt samtliga ansökningshandlingar ifyllda. Alla hade också redan från starten av ett kanske blivande projekt personligen kommit att lära känna varandra – man hade redan, innan projektet börjat, skapat det som är en väsentlig ingrediens inom EU, nätverksbyggande. Jag överdriver nog inte om jag säger att EU-projekt för totalt upp till hundra miljoner kronor på detta handgripliga sätt skapats i just vår hörsal.

Vår erfarenhet av EU-byråkratin när det gällde ansökningshandlingar m.m. gjorde att både Björn och jag fick åka ut och hålla föredrag om hur man kan gå till väga om man vill starta något projekt. Vid denna tidpunkt var svenskarna verkligen inte bra på att lämna in ansökningar till EU. Låt mig ta ett exempel. År 1999 blev vi kallade till Dragsholms kommune på Själland. Danska och tyska delegater ville ha hjälp med ett EU-projekt. Vi själva hade en svensk översättning av hur projektpengarna fick användas, tyskarna hade en motsvarande tysk och danskarna originalversionen på engelska. Det visade sig nu att den svenska, som översatts av det officiella Kultursverige och utsänt till alla museer, i vitala delar var felöversatt. Hade vi följt denna version hade ansökan genast kastats i en papperskorg i Bryssel. Första kravet på att få till stånd ett projekt är nämligen att alla blanketterna är rätt ifyllda i förhållande till angivna regler. Om inte så är fallet hamnar de redan vid den första granskningen genast i en rund plastbehållare.

Med det stora EU-projektet ”Destination Viking” kom Fotevikens Museum i händelsernas centrum. Björns kontaktnät utvidgades

och han blev nu Fotevikens ”flygande ambassadör”. Säg den forntidsby från Grönland till Ryssland som han inte besökt. Förgäves försökte han få med mig på dessa långväga resor. Jag antar att vem som helst skulle ha blivit överförtjust för sådana erbjudanden men inte jag – jag som blir restrött bara jag ser en taxi! Vi delade i stället upp arbetet så att jag mer fick ta hand om det jordnära och enkla resandet hemmavid i Skandinavien. Jag hade nämligen just då upptäckt fördelarna med en husbil!

Stiftelsen Framtidens kultur hade beviljat medel till Fotevikens Museum att göra en grundlig inventering av de viktigare vikingatida fornlämningarna i Sverige, från norr till söder. Min hustru Christina, min hund Anton och jag själv kunde därför under fyra somrar färdas totalt mer än 1500 mil i det vackra svenska landskapet, ivrigt spejande efter spåren av människor som levt för tusen år sedan. Alla platser som besöktes fotograferades med en speciell panoreringsteknik. Tillsammans med ett omfattande textmaterial bildade detta material sedan grundstommen i kulturdatabasen ”Vikingarnas landskap” vilken lades ut på Internet. Detta är faktiskt i skrivande stund landets största databas över vikingatiden som är tillgänglig för alla över nätet.

Med en hyrd husbil har man alltid med sig som allt som behövs för att upptäcktsresan ska bli riktigt bekväm.

- ”Att ni vågar”, utbrast någon oförstående, ”det härjar ju så många landsvägspirater utmed vägarna”.

Inte där vi färdas. Ett gott råd för husbilsresenärer är att övernatta på parkeringsplatserna invid våra gamla medeltidskyrkor. Dessa ligger numera långt från de stora europavägarna, inga tjuvar är så kultiverade att man nattetid kontrollerar dessa parkeringsplatser – och så finns det fantastiska toaletter som för det mesta är öppna dygnet runt. Eftersom det är krav på handikapptoaletter för kyrkobesökare och eftersom man inte får bygga dessa inne i kyrkorna finns påkostade toalettbyggnader ute på kyrkogårdarna.

Min hund är fullständigt unik. Han är världens ende i sitt slag som pinkat på 244 av de viktigaste vikingatida fornlämningarna i Sverige.

SJÖSÄTTNINGEN AV TVÅ KOGGAR

Projekt Malmö Kogg hade gått framåt. Nu var det dags att sjösätta den stora koggen. Det hela var tänkt att ske under stor pompa och ståt den 29 maj 2001. En mängd prominenta gäster skulle inbjudas från hela Skandinavien. Dessa borde dock få en inbjudan som inte var av den vanligare sorten; ni vet – i form av ett litet vitt kuvert med en färdigtryckt halvtjock pappersbit. Det handlade ju om medeltid, alltså skulle inbjudan ske på medeltida manér.

Min första erfarenhet om medeltida brevväxling fick jag när min kamrat och arkeologkollega Göran Winge år 1970 drog med mig över till Rigsarkivet i Köpenhamn. Göran skulle studera ett brev som en präst en gång på 1600-talet skrivit till den danske kungen. Det var för oss båda första besöket på ett större arkiv. Vi beställde fram, som vi trodde, brevet, men det visade sig att detta ingick i en mängd andra handlingar. Det var således väldiga pappershögar som täckte vårt forskarbord. Förskräckt upptäckte vi genast att det för oss var omöjligt att läsa en så gammal handskrift. För att rädda det svenska anseendet i Danmark var vi dock tvungna att sitta kvar någon timme och låtsas studera. Under denna timme lärde jag mig tekniken hur man förr vek och sigillförseglade brev.

Denna kunskap kom oss nu väl till pass. Specialpapper i A3-format anskaffades, en sigillstamp med vår kogglogga tillverkades och mängder med riktigt lack inköptes. Ett brev under medeltiden hade inget kuvert. Man skrev på ena sidan och vek sedan ihop pappret på ett listigt sätt så att baksidan kom utåt varpå allt låstes med varmdroppad lack som stämplades med sigillstampen. Frågan var: skulle ett sådant medeltidsinspirerat brev kunna gå igenom Postens sorteringsmaskiner? Hur såg det ut när det nådde adressaten? Vi testade genom att sända ett brev till oss själva. Det hela gick över förväntan.

Sjösättningsdagen infann sig med strilande regn. Mängder med medeltidsfolk fanns på plats på Kockums gamla varvsområde. Kjell på ”Ärtan” (Ärtholmens restaurang) stod för maten - vi hade räknat med hundratals inbjudna besökare. Och de kom! Det märkliga brevet hade nog gjort sitt till och Postens maskiner hade uppenbart inte klibbat samman av sönderkrackelerat lack. Klockan 11 skulle

det hela gå av stapeln. Som genom ett under upphörde regnet en halv timme innan start och nästan exakt på rätt klockslag bröt solen fram och lyste upp skådeplatsen. Tala om tur.

Vår platschef Wolfgang Gerdes stora oro gällde själva lyftet. Generalrepetition hade därför skett redan på kvällen innan. Det var då firman Rallings enorma mobila kran hade lyft skeppet från sin byggplats ut till kajkanten. 60 ton ek hängde i enorma trossar. Osökt tänkte jag denna kväll på hur svårt det förr i tiden måste ha varit när ett skepp skulle ner i vattnet. Återigen väcktes min beundran för medeltidens människor och deras praktiska sätt att handskas med stora problem. Den rätta dimensionen på denna ”jordnära” historiebild kan man endast förstå om man, som vi, gjort försöket att återskapa dåtiden i nutid.

Allt gick väl. Det 29 meter långa skeppet namngavs och det visade sig snart att hon flöt utan att ta in något vatten. Vitmossetätningen fungerade ypperligt. Ett år senare, den 23 maj 2002, var det dags för den mindre koggen att möta vattenytan. Denna gång var det inte så stor uppslutning, koggsjösättningar hade tydligen blivit så vanliga i Malmö att man tog dem för givna. Kanske berodde det falnade intresset också på massmedias märkliga inverkan.

Som alltid när det gäller Malmö verkade dagspressen ha förkärlek att finna och redovisa problem, inte positiva saker. Fann man inte dessa, hände det faktiskt att det uppdiktades egna versioner. Tyvärr har jag upplevt många sådana fall. Värsta stormen var nog i slutet av 1980-talet när en av Malmö museers högre tjänstemän av en ondsinnad tunga förklarades sälja och krossa museiföremål i egen vinning och egen njutbar förstörelselusta! Utan att stormen direkt drabbade mig personligen blev jag vid detta tillfälle vittne till hur TV medvetet manipulerade med inspelade intervjuer så att dessa skulle passa till den story som man från början lagt upp – oavsett om den var sann eller falsk. Vad det gällde skriverierna om koggprojektet var utgångspunkten i storyn att kostnaderna hamnat långt över budget.

Så var inte fallet. Vad man smög in i diskussionen, utan att direkt nämna, var de arbetslösas löner, som ändå skulle ha betalts ut oav-

sett på vilket projekt dessa arbetade. Att koggprojektet skapade stimulerande och vettiga arbetsuppgifter för de arbetssökande, jämfört med många andra meningslösa arbetslöshetsprojekt, nämndes inte - bara totalsumman. Intressant att notera var att de redovisade projektkostnaderna ökade vecka för vecka ju längre artikelserien pågick. Exakt så hade upplägget också varit i det ovan relaterade gamla fallet med TV. Från 50 miljoner ökades summan per vecka med ett tiotals miljoner så att det till slut låg närmare häpnadsväckande hundra miljoner. Sanningen var att projektet låg på betydligt lägre kostnader och att vi följde upplagd budget.

Även om Björn och jag var förgrymmade över detta märkliga taskspeleri var vi nog mest ledsna över hur de arbetssökande oförskyllt hängdes ut.

- ”Varför gör de så här? Varför vill de klämma åt oss?” Sådana frågor fick jag i mängd av våra duktiga skeppsbyggare. Orden kom från samma människor som hade yrkesstoltheten lysande i ögonen – en stolthet över att ha gjort en unik produkt som skulle vara till gagn för samhället.

Frågorna var berättigade. Jag kunde bara berätta sanningen för dem och önska att de journalister som skrev på detta sätt själva inte skulle behöva få uppleva arbetslöshetens gissel.

Frågan om hur koggarna skulle användas blev aktuell ju närmare färdigställandet man kom. Efter det att ”skandalerna” i tidningarna ebbat ut började allt fler Malmöbor inse att koggflottan faktiskt var en unik sevärdhet. Detta hade faktiskt innevånarna i Simrishamn redan tidigt fått erfara. Sommaren 2003 bogserades nämligen den stora koggen runt Skåne. En hjälpmotor skulle installeras och hamnslipen i Simrishamn var den som var lämpligast att utföra arbetet på. Vi var några stycken som från kustvägen vid Sandhammaren följde koggens färd på havet. En ståtlig syn mot horisontlinjen. Entrén i Simrishamn var ännu bättre. Nere vid hamnkajen satt mängder med människor under den sena kvällen och njöt öl på uteserveringarna. Plötsligt gled ett stort medeltida skepp in från mörkret. Vilken uppmärksamhet! Trots att angöringskajen låg långt från hamnkrogarna började folk genast vallfärda till det märkliga skeppet. Under de

veckor som hon låg här var det en enorm publikansamling – Simrishamn hade fått det årets kanske största sevärdhet.

Så fattade då Malmö stad beslut att bygga upp ett speciellt koggmuseum för sina två träskepp. Efter anbudsförfarande fick Fotevikens Museum det hedersamma uppdraget att i enlighet med inlämnade idéer och beskrivningar bygga upp och ansvara för driften av detta museum. Platsen som staden utsett blev den gamla svävareterminalen längst ut på Skeppsbron. Läget är underbart men det är också tyvärr den för stormar värst utsatta kajen som finns i hela Malmö hamnområde. Kommer det en orkan från nordväst är skeppen illa ute.

Så fort kontraktet var skrivet tog vi kontakt med arkeologerna på Malmö kulturmiljö. Självklart skulle en del av det nya museet visa marinarkeologiska fynd. Det som på 1980-talet hade börjat som den ideella föreningen SVEG nere i Höllviken hade således nu blivit en väletablerad marinarkeologisk institution under Malmö stad med utställning i samarbete med Fotevikens Museum. Med koggutställningen var cirkeln på något viss sluten. Både Björn och jag är i hög grad tillfreds med hur allting utvecklat sig till allas bästa.

SLUTET PÅ BERÄTTELSEN

Sommaren 2003 kom Per Åke Nilsson från Malmös arbetsmarknadsavdelning på besök nere i Vikingareservatet. En fråga som då dök upp var hur Fotevikens Museum skulle kunna hjälpa till att utveckla den verksamhetsgren som han var satt att basa över inne i Malmö. Per Åke hade startat det s.k. ”Teknik Cadprojektet” och hade ett tiotal arbetssökande i sin grupp. Man lärde sig använda CAD-program, dvs. att göra tredimensionella ritningar på datorn. Deltagarna hade emellertid tröttnat på att rita skruvmejslar, hammare och andra småsaker. Fanns det inte vettigare saker att göra?

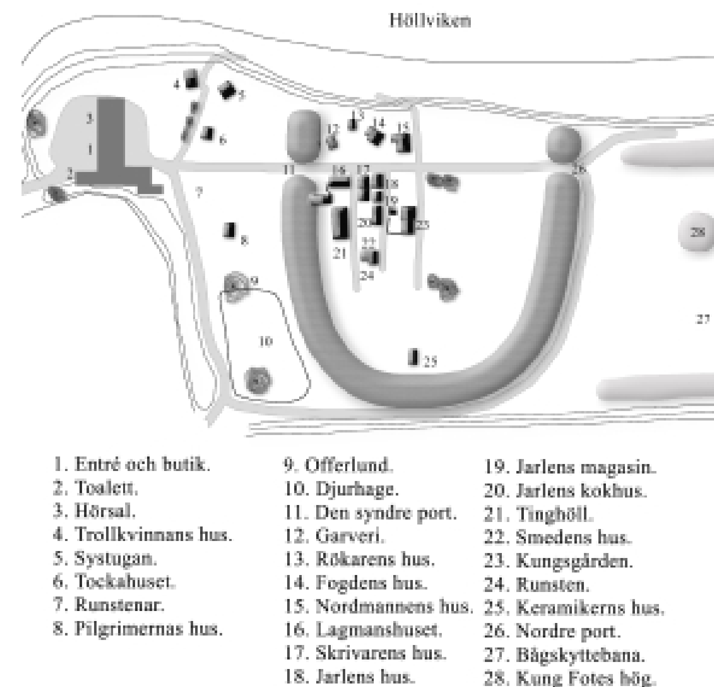
Redan i början av 1980-talet fick jag idén att återskapa Malmö på 1600-talet. Tänk om modellbyggerskan på Malmö Stadsmuseum kanske kunde bygga upp olika gatumiljöer i liten skala. Genom att sedan låta en mikrokamera åka fram och tillbaka utmed gatorna i ögonnivå skulle ett antal videosekvenser kunna skapas vilka se-

dan kunde kallas in i olika kombinationer. Resultatet skulle bli att man själv via en TV-apparat kunde bestämma hur man skulle färdas i den dåtida staden. Detta var den gången hög teknologi och av drömmen blev intet. När sedan datorn kom i mitten av 1980-talet satt jag själv i otaliga fritidstimmar och programmerade ett textbaserat spel där man genom att skriva in kommandon kunde förflytta sig runt i det historiska Malmö. Resultatet var fascinerande men mer än en version på min egen dator blev det inte den gången.

Nu kunde emellertid drömmen bli till verklighet. Under hösten 2003 utvecklades ”Teknik Cad Malmö 1692” till ett fullständigt banbrytande projekt. Kvarter efter kvarter i Malmö rekonstruerades efter hur bebyggelsen såg ut på 1600-talet. Allt startar med en genomgång och renskrivning av alla de gamla handskrifter som mycket detaljerat ger information om tomter och hus den gången. Därefter återskapas hus efter hus skalenligt i datorn. Resultatet är fantastiskt. Tillsammans med Roy Davies på Lunds tekniska högskola görs slutprodukten, en virtuell värld där du själv genom datorns mus kan gå vart du vill i den dåtida staden. När detta skrivs, våren 2005, har projektet utvecklats till ett stort samarbete mellan Fotevikens Museum, Malmö stadsarkiv, Malmö kulturmiljö, Arbetsförmedlingen och Lunds tekniska högskola.

Björn och jag bestämde för tio år sedan att tre verksamheter skulle prägla Fotevikens Museum nämligen maritim skånsk historia, levandegörande av historia genom Vikingareservatet samt faktaspridning via avancerad digital informationsteknologi. Med projekt Malmö 1692 har den sista biten i drömpusslet satts på plats. Fotevikens Museum har blivit platsen där drömmar blir till verklighet.

Framtiden då? Om denna kan ingen sia men önskemål kan man ha. Det hela handlar egentligen om en helt ny syn på vad besökarna och medborgarna i ett modernt samhälle vill ha ut av de enorma skattemedel som varje år avsätts till den del av den svenska kulturen som innefattas i museibegreppet. När Arthur Hazelius på 1870-talet lade grunden till Nordiska museet och den moderna museiverksamheten var hans koncept unikt – lagra det försvinnande allmogesamhället i stora magasin och visa upp det i glasmontrar med utklädda dockor. På den tiden var detta en väldig kultursatsning.

Plan över Vikingareservatet våren 2005. Detta år invigdes vår stora nya entrébyggnad.

Vikingareservatets huvudgata sommaren 2003. I förgrunden lagmanshuset.

Tyvärr är det mycket av denna föråldrade mentalitet som fortfarande präglar merparten av museerna i dag. Samtidigt har samhället på bara de senaste tio åren i grund förändrats.

Under min tid som museichef på Malmö museer satt jag med i en av Kulturrådet tillsatt fyramannagrupp som skulle sätta sökljuset på museibesökarna, analysera hur de betedde sig på ett museum, varifrån de kom etc. Resultatet var delvis beklämmande. På ett större museum, typ Malmö museer, tog besöken i snitt endast en liten timme. Besökarna drunknade i ett stort utbud och det man tillgodogjorde sig var bara historiska fragment. Eventuell inhämtad kunskap framför en monter gick snabbt förlorad. Jämför man dessa resultat med de undersökningar som vi gjort i Fotevikens Vikingareservat upptäcks emellertid att våra besökare i snitt stannar mer än två timmar. Nivån på nyvunnen kunskap hos besökare som lämnar anläggningen är troligtvis också betydligt högre än om de använt tiden på ett större museum. Detta beror givetvis på att utbudet är snävare och mera koncentrerat i Vikingareservatet men också på att besökarna känner sig mera delaktiga i historien än i ett traditionellt museum – hos oss studerar man inte kulturarvet på ett passivt sätt genom ett monterglas.

Genom den globaliseringsprocess som präglat de senaste tio åren har människor i grund ändrat sina vanor och livsmönster. Alla åker utomlands, alla vill upptäcka andra kulturer men man vill också gärna göra det med en äventyrskänsla av att finnas på den exotiska platsen och att här vara delaktiga i en kultur- och historieprocess. Sett i detta perspektivet räcker det inte längre med enbart de traditionella museernas gamla koncept, det måste in något radikalt nytänkande om man vill möta den nya verkligheten.

Fotevikens Museum har tack vare den enorma internationella kunskap som byggts upp, inte minst genom bl.a. Björn Jakobsens roll som ”flygande ambassadör”, fått en god bild av hur tillvaratagande av kulturhistorien fungerar utanför Sverige. Med stor glädje kan noteras det samarbete som under de senare åren inletts och fördjupats med Region Skånes kulturförvaltning Kultur Skåne i dessa internationella frågor. Genom erfarenheterna från mängder med internationella möten mellan europeiska museifolk har också en ny

museiterminologi kunnat börja lanceras även inom Sveriges gränser. Ute i Europa talar man nämligen om flera olika typer av museer, och då menar jag inte uppdelning i konstmuseer, arkeologiska museer etc. Man talar istället om traditionella museer (Traditional Museums), platsmuseer (Site Museums), levande historiemuseer (Living History museums) och hembygdsmuseer (Open Airmuseums). Dessa lever alla i ett symbios med varandra och har till sin uppgift att bredda och fördjupa kunskaperna hos besökarna.

I Sverige har museikulturen genom länsmuseernas införande för länge sedan blivit genomorganiserad. Med detta följde också en olycklig byråkratiseringsprocess. Redan under min tid som museichef i Malmö myntade jag begreppet: ”När byråkratin går in i ett rum går kulturen ut eftersom dessa två inte kan vistas i samma rum”. Det var för mer än tio år sedan. Numera har kulturen på detta sätt fått lämna många svenska rum. Det är tid att officiellt ge den nya platser att kunna vistas på.

Många museer har utvecklat ett nytt pedagogiskt tänkande. Allt fler museipedagoger anställs också. Detta är nog bra men ändrar i sak inte situationen. Det är fortfarande föremål, videosekvenser eller datortillämpningar och långa texter som möter de flesta museibesökarna, de besökare som oftast inte har speciellt lång tid på sig och därför inte hinner vare sig titta på video eller läsa texter. Det behövs helt enkelt andra uttrycksformer som kompletterar de traditionella museerna kunskapsutbud; nya upplevelseformer som ökar intresset för att studera originalföremål eller de historiska sammanhangen.

Låt mig ta exemplet med den halvrostiga kniven som ligger i en monter med en liten etikett bredvid sig. Detta är ett sådant typiskt museiföremål som finns bakom många monterglas i Sverige men som ingen besökare bryr sig om att titta på. Vänder vi nu på bilden och i stället låter besökaren börja sin historiska kunskapsresa t.ex. nere i Vikingareservatet, möter denne en smed som står och tillverkar en kniv på gammalt sätt. Smeden ber kanske besökaren att pumpa luft i ässjan för att få upp värmen, han kanske ber besökaren hjälpa till att smida. Samtidigt berättar han kanske, utan pedagogisk handbok, om hur smederna hade det förr. När denne besökare sedan

kommer till ett traditionellt museum är han säkert mycket uppmärksam på den historiska rostklumpen som en gång varit en kniv, men framför allt ser han *människan* som en gång gjorde kniven. Han har på ett helt annat och modernt sätt kunnat tillgodogöra sig kulturutbudet.

I Sverige har det under senare år satsats på uppbyggande av platsmuseer. Exempel på sådana är museet vid gamla Uppsala, museet vid Birka och hällristningsmuseet i Taunum i Bohuslän. På platsmuseerna gäller det att informera besökarna om just en speciell plats historiska betydelse. Men vad då med de levande historiemuseerna, Living History Museums? I dag har dessa organiserat sig i ”Nätverket Sveriges levande forntid”, vilket har ett fyrtiotal medlemmar varav hälften utgörs av lite större anläggningar. I stort sett inga av dessa uppbär emellertid några statliga kulturella bidrag för sin verksamhet. De finns helt enkelt inte representerade i det officiella Kultursveriges bild av det svenska kulturutbudet. Motsvarande Living History-organisation i Europa, EXARC (European Exchange on Archeological Research and Communication) räknar medlemmar från 15 länder. Anläggningarna i denna organisation besöks varje år av miljontals besökare. Det kan i detta sammanhanget noteras att Fotevikens Museum nu befinner sig i frontlinjen för detta nya, internationella sätt att se på kulturhistorien, inte minst beroende på det faktum att Björn Jakobsen år 2005 valdes som ordförande i EXARC. Han efterträdde då Portugals representant på denna posten.

Denna bok har beskrivit hur ett modernt museum kunnat skapas i det moderna Sverige utan att få tillgång till någon krona av den enorma kulturbudget som utgår från vad skattebetalarna levererar in. Fotevikens Museum har trots detta hittills lyckats medan andra tyvärr inte varit så lyckosamma i sin verksamhet. Samtliga forntidsbyar i Sverige i dag lider akut brist på pengar eftersom inga anslag ges. Nästan allt officiellt museistöd går i stället till det museisystem vars bärande grund skapades för mer än 130 år sedan!

Våra egna drömmar som vi vävt på Fotevikens Museum har uppfyllts men en dröm som inte enbart har intresse för vårt eget museum kvarstår dock att förverkliga. Går också den drömmen i uppfyllelse har vi varit med om att bistå arkeologiutbildningen på högskolorna, att hjälpa utslitna arkeologer och, inte minst, att ekonomiskt hjälpa de nya levande historiemuseerna. Drömmen är i all sin anspråkslöshet följande:

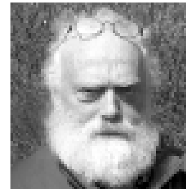
I dag finns många studenter som läser arkeologi på högskolorna. Arbetsmarknadssituationen är emellertid så svår att dessa oftast inte får vara med på någon utgrävning ens under sin utbildningstid. Arbeten för utexaminerade arkeologer finns knappast eftersom dessa platser upptas av redan etablerade arkeologer. Av dessa har många fastnat i systemet eftersom det finns mycket få naturliga karriär- och utvecklingsvägar för en aktiv arkeolog. Ofta slutar också dessa arkeologer och tar andra jobb när kroppen efter ett stort antal år säger ifrån. Det hela är faktiskt ett samhällsekonomiskt slöseri av stora mått. Dessa arkeologer, som har mångårig gräverfarenhet, är nämligen ofta mycket duktiga museipedagoger. De kan trollbinda en publik genom att lägga in sina egna upplevelser, erfarenheter och funderingar på forntiden i sina berättelser. Att få utöva denna kunskap som traditionell museipedagog är dock nästan omöjligt för grävande arkeologer. Numera krävs nämligen ofta teoretiska ämnen i museipedagogik på högskolenivå för att få tillträde till denna del av museivärlden.

Det är här vår dröm om framtiden kommer in. Genom att tilldela de levande historiemuseerna, Living History Museums, årliga statliga anslag med förbehållet att en stor del av bidraget ska gå till anställning av duktiga arkeologer med lång gräverfarenhet, vinnes många samhällsfördelar. En ny museityp, som är anpassad till den moderna, kulturtörstande människan, kan säkras i Sverige. Äldre arkeologer kan ges möjlighet till fortsatta stimulerande arbetsuppgifter i kulturens tjänst. Unga arkeologstuderande på högskolor kan ges möjlighet att få arbete inom det område man utbildat sig i. Samhällseffekterna kan således bli mycket stora.

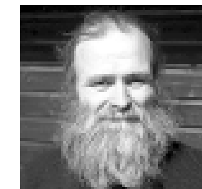
Vi väntar nu på att denna, vår sista dröm ska bli verklighet!

PERSONAL VID STIFTELSEN FOTEVIKENS MARITIMA CENTRUM I APRIL 2005

Personalen ingår i Fotevikens Museum, i Koggmuseet eller i olika projekt som stiftelsen driver.

Björn M Jakobsen

Sven Rosborn

Ralph Thysell

Kuno Skoog

Lisbeth Nyman

Eva Dahl

Susanne Pedersen

Peter Ross Lindholm

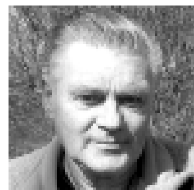

Per-Olof Andersson

Bengt Fredriksson

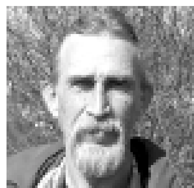

Karl-Fredrik Wasén

Rickard Söderberg

Ann-Chris Abrahamsson

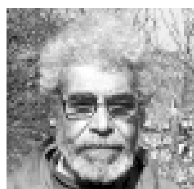

Bengt-Göran Larsson

Tina Rasmussen

Tore Martinsson

Leif Högström

Hans Peter Rausche

Jack Avoth

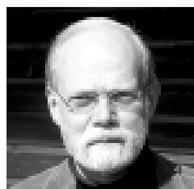

Sten Hansson

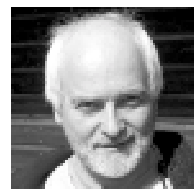

Ulrika Eriksson

Anneli Göransson

Fredrik Gustavsson

Jörgen Bergsjö

Olov Ahlberg

Bo Jörgen Nielsen

Magnus Nilsson

Magnus Rosborn

Oscar Jakobsen

Sandra Enoksson

Eva Skårner

Sven Olof Glaad

Per Wändel

Åke Nordbäck

Sandro Kliskic

Olli Sivula

Saeid Zare Zadeh

Ann Wilzen

Linda Emanuelsson

Slobodan Tosovic

Franz-Erik Weiss

Caroline Önnerstad

Roger Björklund

Johan Carlsson

Anneli Hansson

Kerstin Nilsson